

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalian koulutusohjelma / kasvatus- ja perhetyö

Elsa Rikkola

SEIKKAILLEN SELVIYTYJÄKSI –
ELÄMYSLEIRIN JÄRJESTÄMINEN LASTENSUOJELUN SIAISHUOLLON
NUORTEN KANSSA

Opinnäytetyö 2013

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

RIKKOLA ELSA

SEIKKAILEN SELVIYTYJÄKSI

Elämysleirin järjestäminen yhdessä lastensuojelun sijaishuollon nuorten kanssa

Opinnäytetyö

65 sivua + 8 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Paulette Etelävuori

Toimeksiantaja

Elmerikoti Oy

Joulukuu 2012

Avainsanat

elämys, elämysleiri, sosiaalipedagogiikka, sijaishuolto, osallisuus

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli suunnitella ja järjestää elämysleiri lastensuojelun sijaishuollon nuorille. Opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa suunniteltiin ja toteutettiin leiri yhdessä leirille osallistuvien nuorten kanssa. Tämän tarkoituksena oli luoda nuorille kokemus omasta osallisuudestaan leirin suunnittelussa ja toteutuksessa. Leiri toteutettiin kaksipäiväisenä viikonloppuleirinä 24. – 25.3.2012 Anjalan nuorisokeskuksessa. Leirin ohjelma rakentui yhdessä nuorten kanssa. Osa toiminnasta oli leiriläisten suunnittelemaa ja osa leirin ohjelmasta ostettiin Anjalan nuorisokeskuksen ohjaajapalveluna. Tämän tarkoituksena oli saada yhteinen, tasavertainen kokemus leirille osallistuvien nuorten ja aikuisten välillä.

Opinnäytetyöhön sisältyy leirin kirjallisen raportoinnin lisäksi teoriaosuus, jossa keskeisenä teoriakehyksenä on sosiaalipedagoginen työote ja siihen sisältyvä sosiokulttuurinen innostaminen. Leirin toteutusmenetelmänä käytettiin elämyspedagogiikkaa ja siihen läheisesti linkittyvää seikkailupedagogiikkaa. Molemmat elementit olivat mukana leirin ohjelmassa. Opinnäytetyön johtajatuksena läpi koko työn oli huostaan otetun nuoren osallisuus omassa elämässään. Osallisuuden ja kuulluksi tulemisen kokemukset ovat yksilön kannalta syrjäytymistä ennaltaehkäiseviä kokemuksia. Leirin aikana järjestettiin muutamia kyselyjä, joissa kartoitettiin leiriläisten tunteita ennen leiriä ja leirin jälkeen. Reflektioivia keskusteluja käytiin joka toiminnan jälkeen, mikä vahvisti omien kokemusten ja osallisuuden tärkeyttä. Leirin kokemukset olivat osallistujien mukaan hyvin positiivisia sekä leiriläisten palautteen että havainnointien perusteella.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että tällaisella leiritoiminnalla on tarvetta. Elmerikoti tulee toteuttamaan vuosittain elämysleirin. Toivottavasti tämä kannustaa kaikkia lastensuojelun sijaishuollon toimijoita järjestämään vastaavia leirejä yhdessä sijoitettujen nuorten kanssa.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

RIKKOLA ELSA

Adventure to Become a Survivor – Organizing an Experiential Camp for the Youth in Foster Care under Child Welfare Arrangements

Bachelor's Thesis

65 pages + 8 pages of appendices

Supervisor

Paulette Etelävuori, Senior Lecturer

Commissioned by

Elmerikoti Oy

December 2013

Keywords

experience, experiential camp, social pedagogy, foster care, participation

The goal of this practice-based study was to plan and execute an experiential camp for the youth in foster care under child welfare arrangements. In the practical part of the study the camp was planned and executed together with the youth taking part in it. The purpose of this was to create an experience of participation for the youth in regards to planning and executing the camp. The camp was executed as a two-day weekend camp at the Anjala youth center on March 24 and 25, 2012. The program of the camp was devised together with the youth. Some of the activities for the camp were designed by participants, while others were purchased from the Anjala youth center as instructor services. The purpose of this was to create a unified and equal experience between the youth and adults.

In addition to the written report of the camp the study includes a theoretical part. The central theoretical frame of the theoretical part is a social-pedagogical work method and the socio-cultural entusing connected to it. Methods of experiential pedagogy and adventure pedagogy, that are closely linked, were used in executing the camp. Both elements are involved in the program for the camp.

The driving idea throughout the study is that the youth taken into custody take an active part in his/her own life. The experiences of participation and being heard can prevent an individual from becoming marginalized. During the camp a couple of questionnaires were organized in order to gauge the campers' feelings before and after the camp. Also reflective conversations were carried out after each activity which enhanced the importance of individual experiences and participation. The experiences during the camp were very positive based both on the campers' feedback and observations.

As a conclusion it can be stated that there is a need for these types of camp activities. Elmerikoti, professional foster home will organize an experiential camp annually. Hopefully this will encourage all professionals working in foster care provided by child welfare to organize similar camps together with the youth in custody.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	LASTENSUOJELU	7
	2.1 Lastensuojelun lait	7
	2.2 Sijaishuolto ja huostaanotto	8
	2.3 Sijaishuollon ammatillinen perhekoti	9
3	SOSIAALIPEDAGOGINEN TYÖOTE LASTENSUOJELUSSA	11
	3.1 Sosiaalipedagoginen viitekehys	11
	3.2 Dialogisuus ihmisten välisissä suhteissa	12
	3.3 Osallisuus omassa elämässä	13
	3.4 Lastensuojelulapsen osallisuus	14
	3.5 Itseapuun auttaminen	16
	3.6 Yhteiskunnallinen osallisuus	17
	3.7 Elämänhallinta ja arjen vahvistaminen	18
	3.8 Arjen hallinnan malli	19
	3.9 Ylisukupolvinen ajattelutapa ja syrjäytymisen ennaltaehkäisy	20
4	SOSIOKULTTUURINEN INNOSTAMINEN	23
	4.1 Innostamisen lähteellä	23
	4.2 Innostaminen osana nuorisotyötä	25
5	SEIKKAILUKASVATUS JA ELÄMYSPEDAGOGIIKKA	26
	5.1 Seikkailun ja elämyksen erot	26
	5.2 Seikkailukasvatus	28
	5.3 Seikkailukasvattajalta vaadittavia taitoja	29
	5.4 Elämyspedagogiikka	29
	5.5 Elämyspedagoginen prosessi	31
	5.5.1 Kokemuksen tasot	32
	5.5.2 Elämyksen elementit	33
6	TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ	34

7 LEIRIN SUUNNITTELU JA ALOITUS	36
7.1 Alkuvalmistelut	36
7.2 Kustannukset	37
7.3 Yhdessä suunnitellen ja leiriin valmistautuen	38
8 LEIRIN TOTEUTUS	41
8.1 Ensimmäinen leiripäivä lauantai 24.3.2012	41
8.2 Sosiaalistamisleikit	42
8.3 Ryhmäaloitteisuus	45
8.4 Ulkoilmatoiminnot ja yksilöllinen haaste	47
Toinen leiripäivä sunnuntai 25.3.2012	49
8.5 Leirin reflektointia	51
9 TAVOITTEIDEN ARVIOINTIA	53
10 LOPPUPOHDINTA	56
LÄHTEET	60
LIITTEET	
Liite 1. Leirikirje	
Liite 2. Leirin alkukysely	
Liite 3. Tutustumisleikit	
Liite 4. Iltaleikit	
Liite 5. Leirin lopetusleikit	
Liite 6. Leirin loppukysely	

1 JOHDANTO

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Huostaanotto on lastensuojelutyön viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Se on toimenpide, jossa puututaan voimakkaasti lapsen perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin sekä toisaalta Euroopan ihmisoikeussopimuksen takaamaan perheen itsemääräämisoikeuteen. Siten se on oikeusturvakysymys sekä lapsen, perheen että työntekijöiden kannalta. (Huostaanotto.)

Lapsen osallisuudessa on kyse siitä, miten hän voi olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Mahdollisuus olla osallisena ja mukana asioiden käsittelyssä itselle merkittävässä yhteisöissä on ratkaisevaa ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta. Kyse on yhdestä kasvun ja kehityksen perusedellytyksestä. Osallistumisen kautta opitaan olemaan ja elämään yhdessä. (Lapsen osallisuus.)

Opinnäytetyössäni käytän teoriapohjana sosiaalipedagogiikkaa, sosiokulttuurista innostamista, elämyspedagogiikkaa ja seikkailukasvatusta toisiinsa linkitettyinä viitekehystenä elämysleirin taustalla. Avaan myös lastensuojelua ja lastensuojelulasten asemaa ja osallisuutta sijaishuollon asiakkaina. Itseäni lähellä olevat ammatilliset perhekodit, joissa perhekodin vanhemmat asuvat yhdessä sijoitettujen lasten kanssa, ovat minulle tärkeä ja läheinen kiinnostuksen kohde. Ammatillisiin perhekoteihin sijoitetuilla lapsilla voi olla käytöshäiriöitä tai psyykkisiä ongelmia ja usein laaja-alaisia oppimisvaikeuksia. Kokemuksellinen oppiminen nousee tärkeään asemaan.

Sosiaalipedagoginen toiminta kannustaa yksilöä itseään ottamaan vastuuta itsestään, elämästään ja yhteisöstään (Hämäläinen & Kurki 1997, 18). Lastensuojelun sijaishuollon toimijat, joihin ammatillisten perhekodin vanhemmat kuuluvat, ovat avainasemassa tarjotessaan huostaanotetuille lapsille keinoja estää ylisukupolvinen syrjäytymiskierre. Sosiokulttuurinen innostaminen erilaisine muotoineen on hyvä työväline tähän tarkoitukseen.

Opinnäytetyöni toiminnallisena osuutena järjestin elämysleirin lastensuojelun sijaishuollon nuorille. Leirin tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa leiri yhdessä leirille tulevien nuorten kanssa. Leirin toteutus onnistui hyvin, ja saavutimme tavoitteet. Leiril-

lä olimme toisen aikuisen kanssa mahdollisimman paljon vain leiriläisiä, emmekä käyttäneet aikuisen auktoriteettia hyväksemme leirin kulun ohjauksessa, vaan olimme tasavertaisessa, dialogisessa vuorovaikutussuhteessa leiriläisiin. Seikkailuohjauspalveluiden ostaminen Anjalan nuorisokeskukselta mahdollisti meille aikuisille osallistumisen leirin toimintaan yhdessä nuorten kanssa. Kaikkeen itse järjestämäämme toimintaan osallistuimme kaikki samanarvoisina ja tasavertaisina. Leirin vaikutukset olivat voimaannuttavia, ja tulemme järjestämään elämysleirin samalla periaatteella vuosittain.

Aihe on ajankohtainen, koska julkisuudessa on kiinnitetty huomiota ylisukupolvisen syrjäytymiseen, ja suuressa vaarassa ovat sijaishuollossa olevat pojat. Kaikki menetelmät, jotka tukevat syrjäytymisen ehkäisemistä, ovat mielestäni tärkeitä, ja yksi näistä menetelmistä on elämysleiri.

2 LASTENSUOJELU

2.1 Lastensuojelun lait

Lastensuojelu on kuntatasolla palveluja ja toimintoja, joilla vaikutetaan kunnassa asuvien lasten kasvuoloihin, ennaltaehkäistään ongelmien syntyä tai niiden vaikeutumista ja joilla tarvittaessa tuetaan ja kuntoutetaan lasta ja perhettä (Lastensuojelu).

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulain mukaan lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. (Lastensuojelulaki 417/2007 1. §). Lapsella on kaikissa tilanteissa etusija erityiseen suojeluun. Lapsen oikeuksista säädetään muun muassa vuonna 1991 Suomessa voimaan tulleessa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa ja perustuslaissa sekä useissa tavallisen lainsäädännön tasoisissa säädöksissä (Saastamoinen 2010, XV).

Lapsen etu on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen johtava periaate. Sopimuksen 3. artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lasten hyvästä kehityksestä riippuu koko yhteiskunnan tulevaisuus, joten siihen panostaminen on kaikkien kannalta olennaisen tärkeää. (Taskinen 2006.)

Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (8.4.1983/361 1. §) määritellään lapsen oikeudet hyvään elämään:

”Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä.

Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus.

Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.”

2.2 Sijaishuolto ja huostaanotto

Lapsi voidaan sijoittaa asumaan kodin ulkopuolelle useilla erilaisilla päätöksillä, joiden perusteet ja tarkoitus sekä oikeudelliset vaikutukset voivat olla hyvinkin erilaisia. Sijoitus voi toteutua avohuollon tukitoimena, huostaan otettuna, kiireellisesti sijoitettuna tai hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä, jälkihuoltona ja yksityisesti. (Saastamoinen 2010, 7.) Sijaishuolto määritellään lastensuojelulain 49. §:n mukaan huostaan ottona, kiireellisenä sijoituksena tai hallinto-oikeuden väliaikaisella päätöksellä toteutuvan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella (LsL 13.4.2007 / 417).

Kunnat on velvoitettu lasten huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen, jos seuraavina mainituista toimenpiteistä lasten ja perheiden tukemiseen ei ole ollut apua. Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto lastensuojelulain 40. § mukaan seuraavin perustein:

- 1. Puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai*

2. *lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.*

Lapsi voidaan sijoittaa perhehoitoon, ammatilliseen perhekotiin, lastensuojelulaitokseen, vastaanottokotiin tai muuhun lapsen tarpeen mukaiseen hoitopaikkaan (Saastamoinen 2010, 103.) Vuoden 2010 aikana huostassa oli 10 003 lasta ja kiireellisesti sijoitettiin 3432 lasta. Huostassa olleiden lasten määrä laski hieman vuodesta 2009. Kiireellisesti sijoitettuna olleiden lasten määrä sen sijaan kasvoi huomattavasti. (Lastensuojelun tilastotietoa.)

Sijaishuollon painopistettä pyritään siirtämään laitoshoidosta perhehoitoon. Vuonna 2012 voimaan tulevan lastensuojelulain muutoksen mukaan lapsen sijaishuolto on järjestettävä ensisijaisesti perhehoidossa. Sijaiskodilla tarkoitetaan perhehoitajalain mukaisen toimeksiantosopimuksen tehneen perhehoitajan omassa kodissaan antamaa lapsen hoitoa ja kasvatusta siten, että lapsi ja perhehoitaja asuvat yhteisessä kodissa. Hyvin järjestettyä laitoshoidoa voidaan usein pitää parhaana ratkaisuna lapsen sijaishuollon järjestämiseksi silloin, kun lapsen sijoitus on väliaikainen, ja kun laitoshoidoon liittyy kiinteästi työskentely lapsen vanhempien kanssa ja tiivis yhteydenpito lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Vaikka perhehoito on pysyväisluontoisessa sijoituksessa yleensä tavoiteltavin ratkaisu, ei lapsen sijoittaminen perhehoitoon ole aina mahdollista, esimerkiksi lapsen erityisen vaikeahoitoisuuden vuoksi. Laitoshoido on usein tarkoituksenmukaisin ratkaisu myös sijaishuollon tarpeessa olevalle murrosikäiselle lapselle. (Lastensuojelunkäsikirja.)

2.3 Sijaishuollon ammatillinen perhekoti

Ammatillinen perhekoti on yritysmuodossa toimiva lasten sijaishuollon palveluyritysmuoto. Laki yksityisten sosiaalipalveluiden valvonnasta luokittelee ammatillisen perhekodin toimialaltaan yksityisiin sosiaalipalveluihin kuuluvaksi: lain mukaan luetaan palveluiden tarjoaja yksityisten sosiaalipalveluiden tuottajaksi, kun tämä antaa korvausta vastaan liike- tai ammattitoimintaa harjoittamalla lasten ja nuorten huollon palveluja tai muita vastaavia sosiaalihuollon palveluja. Kunnat ostavat perhekodeista sijaishoitopaikkoja lastensuojelulain perusteella sijoitusta tarvitsevalle lapselle. On paljon lapsia, joiden tarpeisiin ei julkinen laitoshoido tai sijaisperhehoito kykene vas-

taamaan. Yksityisenä palveluntuottajana ammatillinen perhekoti on sijaishuollon kentässä perhehoidon ja laitoshuollon väliin sijoittuva hoitomuoto. (Ammatillisten perhekotien liitto.)

Ammatillisen perhekodin toimintaedellytyksiksi laki Yksityisten sosiaalipalveluiden valvonnasta määrittelee, että toimintayksikön tulee olla terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan siellä annettavalle hoidolle, kasvatukselle ja muulle huolenpidolle sopiva. Henkilöstön lukumäärän tulee olla riittävä palveluiden tarpeeseen ja hoidettavien lukumäärään nähden. Toimintayksikössä tulee olla riittävät ja asianmukaiset toimitilat ja toimintavälineet sekä toiminnan edellyttämä henkilöstö. Henkilöstön on täytettävä samat kelpoisuudet kuin mitä kunnan ja kuntayhtymän sosiaalihuollon ammatilliselta henkilöstöltä vastaavissa tehtävissä vaaditaan. Palveluiden on perustuttava sopimukseen tai hallintopäätökseen, johon tarvittaessa liittyy yhdessä asiakkaan tai hänen edustajansa kanssa laadittu palvelu-, hoito-, asiakas-, kuntoutus- tai muu vastaava suunnitelma. (Ammatillisten perhekotien liitto.)

Lastensuojelulain muutos tekee perhehoidosta ensisijaisen hoitomuodon, mikä tasapuolistaa sijoitettavien lasten mahdollisuuksia päästä sijaisperhehoitoon. Vuoden 2012 alusta perhehoidosta tuli laitoshoitona nähden ensisijainen sijaishuollon muoto. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää laitoshoitona vain, jos sitä ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla muualla. Sijaishuolto voidaan järjestää laitoshuoltona ainoastaan silloin, jos sijaishuollon järjestäminen muulla tavoin ei ole lapsen edun mukaista. Sijaishuoltoa järjestettäessä tulee myös huolehtia siitä, että sijaishuollon lisäksi järjestetään riittävät lapsen edun mukaiset tukitoimet. Säännös merkitsee käytännössä sitä, että tehtäessä päätöstä lapsen sijoituspaikasta, tulee ennen laitoshuollon järjestämistä selvittää mahdollisuudet järjestää sijaishuolto joko perhehoidossa tai muulla tavoin. Tilanteen mukaan säännöksessä tarkoitettu muu tapa voi olla esimerkiksi sukulaisperhe tai eräissä tilanteissa lastensuojelulain 49. §:n 3. momentin mukainen sijoitus kotiin. (Lastensuojelulakiin, perhehoitajalakiin ja omaishoitajalakiin on tullut muutoksia.)

Kunnat kilpailuttavat lastensuojelun sijaishuollon toimijat. Amatilliset perhekodit kilpailutetaan omana ryhmänään, ja kelpoisuusehdot täyttävistä perhekodeista valitaan kunnan tarpeisiin sopiva määrä palveluntuottajia edullisuusjärjestyksessä. Kesällä 2012 Helsingin kaupunki kilpailutti lastensuojelun sijaishuollon toimijat, ja kilpailutusasiakirjoihin on kirjattu ennuste, että ammatillisten perhekotien tuottaman palvelun kysynnän ennakoidaan laskevan (Lastensuojelupalvelujen hankinta 2012).

Itse pidän perhekoteja hyvinä sijoituspaikkoina lapsille ja ihmettelenkin Helsingin arviota, että tämä sijoitusmuoto tulee vähenemään. Perhekotivanhempien koulutustausta on laitosten henkilökunnan tasoa, mutta heillä on paremmat edellytykset hoitaa esim. kiintymyssuhdehäiriöisiä lapsia ja syvästi traumatisoituneita lapsia.

3 SOSIAALIPEDAGOGINEN TYÖOTE LASTENSUOJELUSSA

3.1 Sosiaalipedagoginen viitekehys

Sosiaalipedagogiikka määritellään kaksisuuntaisena toimintaperiaatteena, jolloin sosiaalipedagoginen tehtävä on toisaalta yhteiskunnallinen ja toisaalta yksilöön kohdistuva lähestymistapa. Sosiaalipedagogiikassa tarkastellaan sosialisatiota eli yksilön sosiaalista kasvua sekä tarkastellaan sosiaalisten ongelmien pedagogista kohtaamista. (Kivelä & Lempinen 2010, 10.) Sosiaalipedagogiikka voidaan siis määritellä ajattelu- ja toimintatavaksi, jossa yhdistyvät sosiaalinen ja kasvatuksellinen näkökulma todellisuuteen (Nivala 2011, 41). Yleinen sosiaalinen kasvatustehtävä auttaa yksilöä kasvamaan yhteiskuntaan ja yhteiselämään toisen ihmisen kanssa. Sosiaalipedagogiikan tehtävä on tukea syrjäytyneiden ihmisten elämää niin, että he sosiaalipedagogisen tuen avulla kykenevät kehittämään sekä omaa että yhteisönsä elämää ja saavat omasta elämästään tyydyttävämpää ja inhimillisempää. Keskeistä sosiaalipedagogisessa työssä on auttaa ihmisiä itsepuun, itsestä vastuun ottamiseen ja oman elämänsä hallintaan. (Hämäläinen 2001, 62.) Mielestäni lastensuojelutyössä sosiaalipedagoginen työote vähentää lasten syrjäytymistä ja antaa lapselle keinoja selvitä elämän eri haasteista.

Lapsen sosiaalinen kehitys alkaa heti syntymän jälkeen. Lapsi luo suhdettaan itseensä ja ympäröivään maailmaan. Hän joutuu arvioimaan omaa asemaansa lähiympäristössä ja kysymään itseltään, ovatko hänen henkilökohtaiset kokemuksensa ja käsityksensä itsestä ja ympäröivästä maailmasta oikeita. Lapsen kehittyessä hän alkaa tiedostaa itseään toimijana. Hän näkee mahdollisuuksia vaikuttaa omiin ja maailman asioihin. Samalla lapsi alkaa tunnistaa arvoja; hänelle jotkut asiat muodostuvat toisia tärkeimmiksi, hän erottaa arvokkaan arvottomasta ja olennaisen epäolennaisesta. Lapsi alkaa tiedostaa, etteivät maailmassa kaikki asiat ole niin kuin pitäisi olla tai voisi olla: on epätoivottavia asiainiloja, kärsimystä, epäoikeudenmukaisuutta. Hänessä on alkanut kasvaa moraalinen persoona, joka ottaa moraalista vastuuta asioista. Lapsen ajattelun kehittymisen myötä hän alkaa tiedostaa ympäristönsä tilaa ja myöhemmin oman yh-

teiskuntansa luonnetta ja itseään yhteiskunnan jäsenenä, subjektina. (Hämäläinen 2010, 6.)

Sosiaalipedagoginen orientaatio rakentuu toimintaperiaatteista. Näihin periaatteisiin kuuluvat dialogisuus ihmisten välisissä suhteissa, yhteisön kasvatuspotentiaalin käyttö ja kehittäminen, ylisukupolvinen ajattelutapa, itseapuun auttaminen, kriittisen tietoisuuden herättäminen, ihmisenä kasvamisen kokonaisvaltainen tukeminen, toiminnallisuus, osallistuminen ja osallistaminen. Sosiaalipedagogiset työmuodot kasvavat näiden periaatteiden soveltamisesta käytäntöön. (Hämäläinen 2001, 62.) Sosiaalinen kasvatus on sosiaalipedagogiikan kasvatuksellista ja ammatillista käytäntöä, jonka kentällä tehtävä tutkimus rakentaa sosiaalipedagogiikkaa (Kurki 2008, 53). Sosiaaliset kasvattajat ovat ammatillisia käytännön toimijoita. He työskentelevät sosiaalisissa, kulttuurisissa, virkistysellisissä, opetuksellisissa, kasvatuksellisissa ja ammatillisissa instituutioissa. Sosiaalipedagoginen työorientaatio suuntautuu sosiaalisen hädän ja sosiaalisten ongelmien ehkäisyyn ja lievittämiseen ja hyvinvoinnin edistämiseen. (Kavilo 2010, 17.) Yhteiskunnallisten kasvatusinstituutioiden tehtävänä on turvata integraation toteutuminen eli tarpeiden ja mahdollisuuksien kohtaaminen muun muassa auttamalla yksilöä mahdollisuuksien löytämisessä ja kehittämällä valmiuksia niiden hyödyntämiseen, vahvistamalla halua ja valmiuksia kiinnittyä yhteiskunnan eri toimintajärjestelmiin (Kavilo 2011, 47). Ammattikasvattajan tavoitteena tulee olla sosiaalipedagogisen toiminnan peruspilareiden sisäistäminen. Tähän ryhmään mielestäni kuuluvat lastensuojelun ammatilliset perhekodit, joiden vanhemmat ja henkilökunta voivat toimia sosiaalipedagogisesti lastensuojelun sijaishuollon lapsille ja nuorille.

3.2 Dialogisuus ihmisten välisissä suhteissa

Aidon dialogin edellytyksenä on kaksi tasa-arvoista ja vapaata ihmistä. Se merkitsee ihmisten rakastavaa, nöyrää, luottavaa, kriittistä kommunikaatiota ja vuorovaikutusta sekä yhteisyyttä ja keskinäistä empatiaa. (Hämäläinen 2001, 69.) Dialogissa on tavoitteena luoda minä – sinä-suhde, jossa tasa-arvoisessa vuorovaikutussuhteessa kohdataan toinen ihminen ja koetaan yhdessä jokin merkityksellinen tapahtuma. Tähän tarvitaan herkkyyttä aistia kokonaisuus, tietoisuutta toisen tarpeista ja toisen ehdotonta hyväksymistä ja ennakkoluulottomuutta. Minä - sinä -suhde voi olla ideaalinen, mutta se luo vastakohtan minä – se-suhteelle, joka ei ole aito suhde, vaan perustuu yksilölliseen kokemismaailmaan ja vallankäyttöön. (Hämäläinen 2001, 68.)

Dialogi on luonteeltaan aina yhteisöllistä, ja sillä on neljä ulottuvuutta. Ensimmäinen ulottuvuus on rakkaus. Todellinen dialogi ei ole mahdollista, jos ihminen ei rakasta maailmaa, elämää ja toisia ihmisiä. Dialogisessa kohtaamisessa kumpikaan osapuolista ei ole täysin tietämätön, mutta ei myöskään kaikkietävä. He ovat ihmisiä, jotka etsivät yhdessä laajempaa tietämystä ja ymmärrystä. Toinen dialogin ominaisuus on usko ihmiseen. Ilman sitä dialogi on vain farssia ja manipulaatiota. Toivo on kolmas ulottuvuus ja dialogin ehdoton edellytys. Toivo ei ole koskaan passiivista odottamista, vaan se on elämässä taistelemista eteenpäin. Neljäntenä ulottuvuutena on kriittinen ajattelu, joka mahdollistaa muutoksen. (Kurki 2011, 44.)

Perhekotityössä dialogi on ensiarvoisen tärkeää. Perhekotivanhempien oma elämäkatsomus ja asenne sijoitettuja lapsia kohtaan ratkaisevat, kuinka sijoitetut lapset kykenevät kertomaan itsestään ja omista tuntemuksistaan, ja kuinka heidän kertomuksiinsa vastataan. Asioiden käsittely sanojen välityksellä auttaa nuorta selvittämään omaa kohtaloaan ja suuntautumaan turvallisesti tulevaisuuteen ja oman elämänsä hallitsemiseen. Lastensuojelun sijaishuollossa toimimme ammattikasvattajina ja minä - sinä - suhde voi tuntua vieraalta; lasta ei päästetä liian lähelle. Kiintymyssuhteen rakentaminen on mielestäni tärkeää, ja lapsen täytyy oppia tuntemaan oma arvonsa ihmisenä ja kanssakumppanina. Kehittyvä lapsi tarvitsee ympärilleen aikuisten verkoston, joka antaa lapselle tilaa tarkastella maailmaa ja itseään turvallisesta pesäkolostaan. Yhteiset kokemukset sijoitettujen lasten kanssa tukevat dialogia. Elämysleirillämme pyrimme aitoon dialogiin ja kiireettömyyteen.

3.3 Osallisuus omassa elämässä

Osallisuus on tärkeä sosiaalipedagoginen käsite. Osallisuuden aikaansaaminen ja edistäminen on sosiaalipedagogisen toiminnan päätavoite. Itseapuun auttaminen, itsekasvatus ja subjektiuden tukeminen ovat termejä, jotka kuvaavat ihmisen omaa osallisuutta toimintaan – sosiaalipedagoginen toiminta ei voi koskaan olla puolesta tekemistä. Osallisuus perustuu aina vuorovaikutukseen ja on siten perusluonteeltaan sosiaalista. Sosiaalisen lisäksi osallisuus on aina luonteeltaan toiminnallista. (Nivala 2010, 112.) Sosiaalipedagogiassa ihminen nähdään itsenäisenä, ajattelevana, tajuavana ja toimivana yksilönä. Hän on subjekti, jolla on mahdollisuuksia vaikuttaa elämäänsä. Tämä vaikutus tapahtuu oman toiminnan, suhteiden ja valintojen kautta. Vaikutuksen tapoja voidaan oppia ja harjoitella. (Lempinen 2010, 11.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisemassa raportissa Lasten ja nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa (2011) auttavat puhelimet ja oppilaskunnat nousivat esiin nuoria haastateltaessa ja vertailtaessa eri toimielimiä ja organisaatioita lasten ja nuorten oikeudesta tulla kuulluksi ja vakavasti otetuksi. Puolet vastaajista oli sitä mieltä, että lapsiasiainvaltuutettu, Suomen Lasten Parlamentti, kunnalliset nuorisovaltuustot ja paikalliset lasten parlamentit edistävät merkittävästi lasten ja nuorten oikeutta tulla kuulluksi ja vakavasti otetuksi. Kolmasosa lapsista ei kuitenkaan tiennyt, mitä nämä toimielimet ja viranomaiset tekevät. Lasten oikeuksien sopimuksen 12. artiklassa todetaan, että lapsille on kerrottava, että heillä on oikeus ilmaista vapaasti näkemyksensä ja tulla kuulluksi kaikissa itseään koskevissa asioissa. (Lasten ja nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa 2011.)

3.4 Lastensuojelulapsen osallisuus

”Lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa, lasta tai nuorta koskevaa päätöstä tehtäessä ja lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin.” (LsL 2007/417 5. §)

Raportissa (2011) Lasten ja nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa, mainitaan erikseen sijaishuollossa olevien lasten osallisuuden kokemuksista ja kuulemisesta heitä koskevissa asioissa. Puolet lastensuojelulaitoksiin sijoitetuista nuorista koki, että he saavat ilmaista näkemyksensä ja ne otettiin vakavasti. Neljäsosa sijoitetuista koki, että heidän näkemyksensä otettiin huomioon ”erittäin harvoin” tai ”ei koskaan”. Samaisessa raportissa oli haastateltu sijaisperheessä asunutta nuorta, joka tunsi, että hän oli perheenjäsen sijaisperheessä ja häntä oli kuunneltu. Eri lastensuojelulaitoksissa asuneella nuorella oli ristiriitaisia tuntemuksia kuulluksi tulemisesta. Hän ei ollut koskaan kuullut lastensuojelulaitoksissa toimivista nuorten vaikuttajaryhmistä, jotka osallistuvat hoitolaitoksen päätöksentekoon, mutta hänen mielestään asia on erittäin tärkeä. (Lasten ja nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa 2011.)

Lastensuojelulaissa (417/2007) lapsen kuulemisen ja mielipiteen esittämisen erottelu johtuu siitä, että mitä vanhemmasta lapsesta on kyse, sitä kehittyneemmin hänen katsotaan kykenevän ilmaisemaan näkemyksensä. Pelkkä tiedollinen ja taidollinen kehitys ei takaa lapsen syy-seuraussuhteen hahmottamista. Ainahan ei lapsen kuuleminen

tai mielipiteen esittäminen ratkaise asiaa lapsen näkemyksen mukaisesti. Osallistumismahdollisuudella on kuitenkin merkitystä lapsen kannalta; hän saa kokemuksen siitä, että häntä arvostetaan ja hänet otetaan huomioon asiaa ratkaistaessa. (Gellin, Gretschel, Matthies, Nivala, Oranen, Sutinen & Tasanko 2012, 161.)

Lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti sekä siten, että tästä ei aiheudu tarpeettomasti haittaa lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheisten ihmisten välisille suhteille. Lapsen mielipiteen selvittämisen tapa ja pääasiallinen sisältö on kirjattava lasta koskeviin asiakasasiakirjoihin. Kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallintolain (434/2003) 34. §:n mukaisesti häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä, tai jos se on muutoin ilmeisen tarpeetonta. Mielipiteen selvittämisen ja kuulemisen yhteydessä lapselle ei saa antaa sellaisia tietoja, jotka vaarantavat hänen kehitystään tai ovat vastoin lapsen muuta erittäin tärkeää yksityistä etua. (Lasten ja nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa 2011.)

Raportissa (2011), Lasten ja nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa, keskeiseen osaan nostettiin lapsen sijaishuollon sosiaalityöntekijä, jonka tulisi olla tietoinen lasta koskevista asioista ja kuulla lasta. Raportin mukaan sosiaalityöntekijän tulisi tutustua nuoreen perusteellisemmin, ja kuulemiseen tulisi käyttää aikaa. Pelkkä kuulemisen pykälän täyttäminen ei riitä. (Lasten ja nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa 2011.)

Jokaisella lapsella on oikeus olla osallisena ja ilmaista mielipiteensä kaikissa heitä koskevissa asioissa, heidän ikänsä ja kehitystasonsa mukaan. Lapsen toivomuksia ja mielipiteitä on aina kuultava riippumatta hänen iästään, ja lapsen kanssa täytyy tehdä yhteistyötä koko hänen lastensuojeluprosessinsa ajan, ja lapsen on halutessaan saatava sanoa oma näkemyksensä asioista. Kun lapsi saavuttaa lastensuojelullisen nuoruusiän 12-vuotiaana, lapsella on enemmän valtaa vaikuttaa omiin lastensuojelullisiin asioihinsa ja hänellä on silloin oikeus juridiseen kuulemiseen hallinnollisissa asioissa. Kuitenkin myös aivan pienilläkin lapsilla on oikeus ilmaista oma mielipiteensä tasavertoisena yksilönä häntä koskevissa asioissa. (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 117–119.)

Tärkeää on myös kohdata lapsi tai nuori ihmisenä, eikä vain asiakkaana, jolloin vuorovaikutus lapsen kanssa tulee tärkeäksi. Etenkin nuoret kokevat tärkeänä, että heitä kuullaan ja he voivat vaikuttaa omiin asioihinsa. Lapsi tai nuori voi myös kokea kuulemisensa tärkeäksi jo sen takia, että hänen elämässään ei ole muita läheisiä ihmisiä, joille hän voi puhua. (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 127–129.) Itsenäistyminen ja yksilöksi kasvamisen ohella täytyy myös huomioida integroituminen yhteisöihin ja ympäröivään yhteiskuntaan liittyminen ja kiinnittyminen edellyttävät itsensä tuntemusta, kykyjä ja taitoja toimia vuorovaikutuksessa sekä elämänhallinnan tunnetta. (Kivelä & Lempinen 2010, 11.)

Lapsiasiavaltuutetun toimisto julkaisi 27.9.2012 raportin lastensuojelun kehittämisestä. Tavoitteena on ottaa nuorten kokemukset lähtökohdaksi lastensuojelutyössä. Nuoret näkivät paljon hyvää sijaishuollossa, mutta nuoret eivät olleet tyytyväisiä nuorten ja aikuisten väliseen vuorovaikutukseen. Nuoret kokivat, että he eivät tule kuulluksi. Aikuisten tekemille päätöksille kaivattiin perusteluja. Iso osa nuorista kokee etäisiksi sosiaalityöntekijät, jotka päättävät heidän asioistaan. Selvitykseen osallistuneiden mielestä sosiaalityöntekijöitä on vaikea tavoittaa ja he vaihtuvat usein. Kaikki eivät edes tienneet, kuka heidän asioistaan päättää. Yhteystietoja tarjotaan harvoin. Nuoret toivovat, että heihin suhtauduttaisiin yksilöinä, ja että nuoret saisivat tietoa heitä koskevista asioista. (Vario, Barkman, Kiili, Nikkanen, Oranen & Tervo 2012.)

Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula on samaa mieltä. Hänen mielestään lastensuojelu on viranomaiskeskeistä, eikä lainsäädännössä ole huomioitu nuorten kokemuksia. Aulan mielestä sosiaalityöntekijöiden ja valvontaviranomaisten vuorovaikutusta nuorten kanssa pitää parantaa. (Vario ym. 2012.) Sosiaalityöntekijän rooli näyttää nousevan hyvin selkeästi esiin sekä nuorten että valtiovallan kannanotoissa. Todellisuudessa sosiaalityöntekijällä voi olla jopa viidenkymmenen lapsen asiat hoidettavana. Kuka voi kuvitella, että hän olisi tietoinen ja läheinen näin monen lastensuojeluasiakkaana olevan nuoren kanssa! En nosta syyttävää sormeja sosiaalityöntekijöille vaan järjestelmälle ja valtiovallalle, joka mahdollistaa tämän kaltaisen toiminnan.

3.5 Itseapuun auttaminen

Sosiaalipedagogisessa työssä on keskeistä auttaa ihmisiä itseapuun ja tuottaa subjektiivutta. Ihmisiä autetaan näkemään omia mahdollisuuksiaan vaikuttaa omaan elämänsä-

kuunsa yksilönä ja yhteisönä. Sosiaalisten ongelmien kanssa kamppailevat yksilöt eivät kykene tarttumaan asioihin ja muuttamaan niitä. Subjektiudella ymmärretään ihmisten itsetoteutusta jokapäiväisessä elämässä, itsenäisyyttä, vastuun ottamista, toimimista moraalisenä persoonallisuutena ja tietoista itsensä kehittämistä sekä omaan elämäntietoon vaikuttamista. Lisäksi se on yhteiskunnan jäsenyyttä, osallisuutta ja yhteiskunnallista osallistumista yhdessä toisten kanssa. (Hämäläinen 2001, 61–62.) Sosiaalipedagoginen lähtökohta työhön on hedelmällinen työskenneltäessä ympäristöissä ja yhteisöissä, jossa ihmisillä on vaikeuksia oman paikkansa löytymisessä, kiinnittymisessä ja elämäntietoonsa. Työssä on oleellista auttaa ihmisiä itsepuun tuottaen siinä tarvittavaa subjektiutta. Ihmisiä tuetaan sekä yksilönä että yhteisönä näkemään keinoja omaan elämäänsä vaikuttamiseen sekä toimeen tarttumiseen asioiden muuttamiseksi. (Hakkarainen 2009.)

Lastensuojelussa työskentelevät lähiohjaajat ja perhekotivanhemmat ovat mielestäni ammattiryhmä, joka pääsee suoraan vaikuttamaan nuorten asenteisiin ja itsetuntoon. Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula toteaa näin: ”Lapset ja nuoret tarvitsevat lastensuojelussa aikuisilta enemmän tietoa ja perusteluita heitä koskevissa päätöksissä. Tiedon lisäksi he tarvitsevat rohkaisua, itsetunnon tukemista, tukea tulevaisuuden kuvitteluun ja toivon näkökulmia. Tiedon ja rohkaisun tarjoajiksi tarvitaan läsnä olevia ja luottamuksen arvoisia aikuisia, jotka eivät suhtaudu nuoreen ennakkoluuloisesti tai säälitellen.” (Vario ym. 2012.) Lukiessani Lapsiasiainvaltuutetun toimiston julkaisua 2012:b ”Suojele unelmia, vaali toivoa”, nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi ajattelin, että suositukset eivät ole kaukana sosiaalipedagogisen työorientaation keskeisistä peruseriaatteista. Asian voisi kiteyttää kolmella sanalla: Ole ihminen ihmiselle! Nuori oppii kunnioittamaan, jos häntä kunnioitetaan. Nuori oppi osallistumaan, jos hänen annetaan osallistua. Elämysteirimme yksi johtolanka oli osallisuuden vahvistaminen ja kuulluksi tuleminen kokemus.

3.6 Yhteiskunnallinen osallisuus

Sosiaalipedagogisen toiminnan yleiseksi tavoitteeksi määritellään ihmisen tukeminen eri ikävaiheissa löytämään oma paikkansa yhteiskunnassa ja kehittymään yhteiskunnan toimintakykyiseksi jäseneksi (Nivala 2011, 41). Nuoruudessa tapahtuva yhteiskunnallinen kasvu ja sen tukeminen on erityisen tärkeää. Sosialisatioksi kutsutaan prosessia, jossa yksilö omaksuu ensin lähiyhteisönsä ja myöhemmin yhteiskunnassa

vallitsevat toiminta- ja ajattelutavat, käytösnormit, arvot, näkemykset ja uskomukset, kutsutaan sosialisatioksi. Sosiaalipedagogia ei pyri ainoastaan sopeuttamaan yksilöitä yhteiskuntaan, vaan kasvatuksella pyritään saamaan yksilö aktiiviseksi yhteiskunnan jäseneksi, joka toiminnallaan kehittää omaa yhteisöään ja laajemmin yhteiskuntaa. Ihminen on perusolemukseltaan sosiaalinen, mutta sosiaalisuutta tulee kasvatuksella herätellä kohti sosiaalista kypsyyttä, valmiutta elää yhdessä muiden ihmisten kanssa yhteisten tavoitteiden ja yhteiskunnan oikeudenmukaisuuden toteutumisen puolesta. Yksilön sosiaalisuuden ja persoonallisuuden kehittyminen tapahtuu aktiivisessa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, jossa myös ympäristö voi muuttua. Integroituminen yhteiskunnan jäseneksi ja kasvaminen omana itsenään ovat molemmat hyvän sosialisoinnin elementtejä. (Nivala 2011, 44–45.)

Sijoitetut nuoret kokevat, että heitä kohtaan on yhteiskunnassa vielä paljon ennakkoluuloja. Jokaisen ammattilaisen tulee purkaa määrätietoisesti lastensuojeluun ja sen asiakkaina oleviin lapsiin ja nuoriin liittyviä ennakkoluuloja. Asiakkaana olevan nuoren pitää saada olla ihan tavallinen nuori. (Vario ym. 2012.) Omassa työssäni perhekodein vanhempana voin tämän allekirjoittaa. Olen huomannut, kuinka ahdistuneita nuoret ovat, jos heidän pitää kaikkialla olla lastensuojelun lapsia. Nuoret ovat kertoneet, että on todella kiva olla kavereiden kanssa samalla tavalla kuin muutkin nuoret ovat. Ongelmaksi muodostuu usein, miten nuoret uskaltavat kertoa koululuokassa tai kavereiden vanhemmille olevansa huostaan otettuja ja asuvansa lastensuojelun perhekodeissa. Kokemuksestani perhekodein äitinä tiedän, että kavereiden vanhemmat ovat kieltäneet lastansa seurustelemasta perhekodeissa asuvan lapsen kanssa, koska ovat pelänneet, että lapsi varastaa heidän kodistaan ja antaa huonoa esimerkkiä heidän lapselleen. Ko. huostaan otetulla lapsella ei ollut tämänkaltaisia vaikeuksia tai käytöshäiriöitä. Nuoret tarvitsevat tähän paljon tukea ja aikaa hyväksyäksensä oman elämänsä ja ymmärtääksensä sen, että nuorena itsessään ei ole mitään vikaa, vaikka ympäristö pyrkii heitä muokkaamaan tiettyyn muottiin.

3.7 Elämänhallinta ja arjen vahvistaminen

Sosiaalipedagogisessa työssä tavoitteena on itsenäisesti elämänsä hallitseva, niin ympäristönsä kuin itsensä kanssa pärjäävä, hyvinvoiva ja elämänvaiheissaan selviävä ihminen (Kivelä & Lempinen 2010, 11). Sosiaalipedagogisessa työssä on olennaista kyetä työstämään lapsen ja nuoren vuorovaikutus- ja kommunikaatio-ongelmia sekä

oppimis- ja ymmärtämispuutoksia (Määttä 1999, 102–103). Sosiaalipedagogisessa ammatillisessa toiminnassa keskeisiä käsitteitä ovat arkilähtöisyys, sosiaalinen diagnoosi, yhteisöllisyys, osallisuus ja dialogisuus. Arkilähtöinen sosiaalipedagoginen työ pyrkii arjen ymmärrettäväksi tekemiseen. Ammattihenkilöltä vaaditaan kykyä ymmärtää asiakkaan arkea ja hänen kokemusmaailmaansa. Ymmärtäminen edellyttää kohtaamista ja vuorovaikutusta asiakkaan arjessa. Kun ammattihenkilö paneutuu asiakkaan arkeen, kohtaa hän moninaisia elämäntilanteita, sosiaalisia ongelmia, ahdistusta ja toivottomuutta. Arkisuuntautunut sosiaalipedagogiikka korostaa toivon näköalaa. Ammatillisessa toiminnassa keskeisiä ovat ne valmiudet, joita tarvitaan, kun ihmisiä autetaan tulkitsemaan ja ymmärtämään heidän elämäntilanteitaan. Oleellista on saada ihmiset tiedostamaan muutoksen mahdollisuudet omassa arjessaan. Ihmistä ei nähdä holhouksen ja toimenpiteiden kohteena, vaan toimivana, elämänsä keskiöön asettuvana subjektina. Tällöin arkeen kuuluvien, monimutkaistenkin ehtojen ymmärtäminen on olennaista ihmisen subjektiivisuuden kannalta. (Ranne 2005.)

3.8 Arjen hallinnan malli

Kota ry on Suomessa yhdistänyt sosiaalipedagogisen työtteen ja seikkailukasvatuksen toisiaan tukevinä työmuotoina. Elämänsä hallitseva ihminen kokee oman elämänsä sujuvan ilman suuria ponnisteluja. Toiminnallisuudella ja kokemuksellisuudella pystytään vastaamaan arjen haasteisiin. Fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden tunne on keskeistä oman arjen hallinnassa. (Kivelä & Lempinen 2010, 12.) Olin itse päässyt omassa ajatuksissani samaan johtopäätökseen ja olin iloinen huomautessani, että sosiaalipedagogiikan ja seikkailukasvatuksen ideologia oli saanut kannatusta jo laajalla toimintasektorilla.

Kivelä ja Lempinen (2010) jakavat arjen hallinnan neljään osa-alueeseen: fyysinen koti, kodin ylläpito, kodin vuorovaikutus ja sisäinen koti (kuva 1). Heidän mukaankin alueeseen sisältyy toiminnallisia hallinnan teemoja, joita voidaan oppia ja harjoitella seikkailukasvatuksellisen ryhmätoiminnan avulla. Tämä oli yksi elämysleirimme johtoteemoista.

Fyysinen koti tarkoittaa kodin tiloja, esineitä, ympäristöä ja sijaintia. Näiden hahmottaminen ja haltuunotto merkitsee yksilön ympäristön hallintataittoa. Kodin ylläpito tarkoittaa jokapäiväiseen elämään liittyvien tietojen, taitojen ja tekojen hallitsemista. Tä-

hän luetaan kuuluvaksi ajankäyttö, ruoka, raha, virkistys, puhtaus, viihtyvyys ja jakaminen. Kodin vuorovaikutus tarkoittaa sosiaalisia taitoja ja tekoja, joilla tuotetaan turvallisuutta ja hyväksyntää tuottavia suhteita ja verkostoja kodin sisällä, mutta myös kodin ympäristöön. Rakentavalla vuorovaikutuksella voidaan turvata mahdollisuus itsenäiseen elämään ja irtautua itselle vahingollisesta riippuvuudesta. Tämä on suhteiden hallintataitoa. Sisäinen koti on jokaisen oma merkityksellinen maailma, mikä kulkee aina kokijansa mukana. Jokainen meistä kantaa mukanaan menneisyyttä, juuria, haaveita, suunnitelmia, ihanteita ja arvoja. Tunne, että kuuluu johonkin ja voi ”olla kuin kotonaan” on sisäisen kodin merkitys. (Lempinen & Kivelä 2010,12 - 15.)

Itse mietin, miten huostassa oleva nuori kokee sijaishuoltopaikan omaksi sisäiseksi kodikseen. Annammeko tarpeeksi tilaa nuoren omille haaveille ja annammeko nuorelle tilaa kasvaa kaikessa rauhassa? Kuinka tärkeänä pidämme ympäristön siisteyttä ja rahankäytön opettelemista? Minkälaisia eväitä tarjoamme vuorovaikutustaitojen ja -suhteiden luomiseen?

Kuva 1. Arjen hallinnan malli Juho Lempisen ja Valteri Kivelän mukaan (Kivelä & Lempinen 2010, 14)

3.9 Ylisukupolvinen ajattelutapa ja syrjäytymisen ennaltaehkäisy

Syrjäytyminen voidaan määritellä yksilön jäämisenä yhteisössä ja yhteiskunnassa tavanomaisina ja toivottavina pidettävien elämän osa-alueiden ja vuorovaikutussuhteiden

den ulkopuolelle. Syrjäytymisessä on kysymys ulkopuolisuudesta sekä voimavarojen ja vaikutusmahdollisuuksien puutteesta. (Iivonen 2012.)

Sosiaalinen vahvistaminen korvaa aiemmin käytetyt käsitteet syrjäytyminen ja syrjäytymisen ehkäisy. Käsitteen vaihdoksella on haluttu päästä eroon syrjäytyminen-sanaan liittyvästä leimaavuudesta. Sosiaalinen vahvistaminen on ennen muuta prosessi, joka tähtää nuoren arjenhallinnan ja sen kautta elämäntilanteen parantamiseen asteittain. (Kohti parempaa elämäntilannetta.)

Oman perheen sosioekonominen tausta, ympäristöolosuhteet, kulttuuri ja siihen liittyvät arvostukset, jossa kasvamme vaikuttavat siihen, millaisia kognitiivisia resursseja meillä kullakin on lähtökohtaisesti käytössämme. Esimerkiksi huono-osaisuus yhteiskunnassa ei ole biologisessa mielessä periytyvää, mutta voi sitä kuitenkin sosiokulttuurisessa mielessä olla. (Hakkarainen 2009.)

Yhteisöihin sisältyvä kasvatuksellinen voima tiedetään, ja vaikka yhteisö tukisi yksilön itsenäisyyttä, itsetoteutusta ja positiivista identiteettiä, se voi myös estää ja tukahduttaa näitä. Yksilön henkisen kehityksen ja elämäntilanteen saavuttamisen katsotaan riippuvan ratkaisevasti niiden yhteisöjen pedagogisesta tasosta, joihin hän kuuluu. Huono-osaisuuden tiedetään siirtyvän ja kasautuvan ylisukupolvisesti. Huono-osaisuuden ylisukupolvisten ketjujen, deprivaaation kehään ja negatiiviseen sosiaalisen perimän murtamiseen kiinnitetään sosiaalipedagogisessa ajattelussa ja toiminnassa erityistä huomiota. Sosiaalipedagogiikka pyrkii estämään negatiivisia kierteitä ja tukemaan ihmisen positiivista kasvua, joka tuottaa selviytymistä, elämäntilannetta, yhteiskunnallista osallisuutta ja täyspainoista ihmisenä elämistä. (Hämäläinen 2001, 63–65.)

Sosialisaation näkökulmasta ajatellen, vaikka nuori oppii omassa rytmisään, hän oppii silti nimenomaan elävän ja dynaamisen yhteisönsä hengessä. Sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä, koska juuri ne muokkaavat elämässä tarpeellisia hyveitä, joita ovat esimerkiksi yhdessä työskentelemisen kyky, mukautuvuus, kyky kriittisyyteen ja valintaan sekä vastuuseen ja tietoisuus omasta arvostaan. Ongelmaksi jää, mikä on sellainen aito yhteisö, joka todella tukee myös persoonan yksilöllistä kasvua? (Kurki 2002, 106.)

Suomen tasavallan presidentti Sauli Niinistö on työryhmässään ottanut kantaa nuorten syrjäytymiseen ja syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn. Raportti on nostettu esiin hyvin

yksinkertaisia, arkipäiväisiä elämänohjeita. Raportti on saanut paljon negatiivista palautetta julkisuudessa. Sosiaalipedagoginen ajattelu heijastuu joistakin näistä lyhyistä lauseista ja yksilön vastuun ottamista omasta elämästä painotetaan, mutta samalla korostetaan vanhempien ja aikuisten osuutta nuorten kasvattamisessa ja tukemisessa. Kirjasesta valitsin pari esimerkkiä: ”*Paikat kuntoon. Pelkällä hauskanpidolla ei elämässä pärjää. Koti, koulu ja muut paikat on pidettävä siisteinä. Järjestys jäsentää mieltäkin. Opetelkaa tekemään tylsiäkin hommia ja tehkää niitä yhdessä. Talkoot ovat hyvää harjoitusta yhdessä tekemiseen. Kohtuus riittää ihan hyvin.*” Toinen esimerkki on seuraava: ”*Arkijärjen lukujärjestys; Univelka aiheuttaa masennusta ja muita mielenterveysongelmia. Jos yön lepo jää liian lyhyeksi, stressihormonitaso nousee, ärtyisyys lisääntyy ja voimat loppuvat kesken. Väsymys estää keskittymästä ja oppimasta. Käytä järkeä ja tee päivärytmin perustaksi lukujärjestys: milloin heräätte, milloin syötte, milloin menette nukkumaan.*” (Ihan tavallisia asioita.) Nämä ovat tuttuja asioita lastensuojelun perhekodin strukturoidussa arjessa.

Lapsuuden elinolot ennustavat sosiaalista asemaa aikuisuudessa. Sukupolvelta toiselle siirtyy erilaisia elämänhallinnan sosiaalisia, aineellisia ja kulttuurisia voimavaroja. Perhetekijät, elinolot ja erityiset ongelmat vaikuttavat myös lapsen koulutus- ja elintapavalintoihin. Nämä valinnat näkyvät työikäisenä elämäntapa-, työllisyys- ja työmarkkina-aseman eroina. Erot ilmenevät vielä ikä-ihmisilläkin. (Mikä on eriarvoisuus elämän kulussa.)

Vaikka syrjäytyminen onkin yksilön prosessi, se tapahtuu aina yhteiskunnallisissa olosuhteissa. On tärkeää tiedostaa, minkälaiset yhteiskunnalliset muutokset aiheuttavat elinolojen kurjistumista sekä väestön jakautumista hyvä- ja huono-osaisiin. Hyvät tai huonot hyvinvoinnin edellytykset eivät kuitenkaan "periydy" automaattisesti lapsille. Suojaavat tekijät ja varhainen tuki voivat katkaista syrjäytymiskehityksen. Toisaalta hyvästä asemasta voi myös pudota yllättäen esimerkiksi avioeron, työttömyyden tai vakavan sairastumisen seurauksena. Eriarvoisuuteen voidaan vaikuttaa eri elämänvaiheissa. Syrjäytymisen ehkäisyssä yhteiskunnan tasolla pitäisi pyrkiä juuri sukupolvelta toiselle siirtyvien epätasa-arvon ketjujen katkaisemiseen. (Mitä on eriarvoisuus elämäntähtäyksessä.)

Lastensuojelupäivillä Helsingissä 3.10.2012 tilastokeskuksen kehittämispäällikkö Pekka Myrskylä tarkasteli esityksessään syrjäytyneitä nuoria. Kohdejoukkona olivat 15 - 29-vuotiaat nuoret, joilla on vain perusasteen koulutus ja jotka eivät ole työssä,

opiskelemissa tai hoitovapaalla. Syrjäytymisriskiin vaikuttaa perhetausta, ulkomaalaisuus ja vanhempien koulutustaso, huostassa oleminen ja asunnottomuus.

Syrjäytyneitä on 51 300, joista ulkomaalaisia 12 000, huostassa olleita 10 000 ja asunnottomia 5 000. Vieraskielisen riski on nelinkertainen kotimaisiin verrattuna ja miesten riski on naisia korkeampi. Perheessä asuminen vähentää riskin murto-osaan, mutta vain 20 000 asuu perheessä. Viiden vuoden seuranta paljastaa, että 40 prosentilla tilanne ei muutu. 60 prosenttia syrjäytyneistä suoritti tutkinnon, siirtyi perhevapaille, työllistyi tai opiskeli. Vain 20 syrjäytyneistä suoritti myöhemmin tutkinnon. Syrjäytyneiden vanhemmista joka kolmas oli syrjässä. (Myrskylä 2012.)

Sijaishuollossa olevien poikien tilanteesta keskusteltiin torstaina 1.11.2012 Jyväskylässä Lastensuojelun Keskusliiton ja Jyväskylän kaupungin järjestämässä seminaarissa. Pojat selviytyvät myös sijaishuollon jälkeen tyttöjä huonommin. Sijaishuollossa elävillä pojilla on paljon käsittelemätöntä surua kannettavanaan. Surun käsitteleminen korreloi vahvasti poikien itsetuhoisuuden kanssa. (Sijaishuollossa olevien poikien tarpeet jäävät usein huomaamatta.) Mielestäni tässä on pohdittavaa koko sijaishuollon kentälle. Miten osaamme paremmin auttaa poikia?

4 SOSIOKULTTUURINEN INNOSTAMINEN

4.1 Innostamisen lähteellä

”Herätetään henkiin elämää siellä, missä sitä ei ole”. Tämä tarkoittaa madridilaisen professori J.V. Merinon mukaan sitä, että luodaan liikettä, huolestuneisuutta, levottomuutta ja tuetaan aloitteellisuutta, asioiden täytöntöönpanoa, itsenäistä toimintaa ja vastuuntuntoa. ”Tukea ja saada liikkeelle niitä kykyjä, jotka jo ovat olemassa”, on toinen haastava tavoite Merinon mukaan. (Kurki 2000, 23.)

Paulo Freiren vapautuksen pedagogiikalla (educacion liberadora) ja sosiokulttuurisella innostamisella on molemmilla kahtalainen tehtävä; ensin vapauttaa ihmisen tietoisuus tajuamaan oma tilansa ja lähtemään liikkeelle, toisaalta innostus johdattaa ihmiset yhteen, toimimaan yhteistyössä yhteisöjensä ja yhteiskuntiansa rakentamiseksi kohti inhimillisempää ja solidaarisempaa maailmaa. (Kurki 2011, 47.)

Sosiokulttuurinen innostaminen on yhteisöjen kehittämistä, yhteistyötä. Se on ihmisten itsensä osallistumista kaikkeen toimintaan lähtien ongelmien määrittelystä tavoitteiden asettamiseen, toiminnan vaiheiden suunnitteluun ja arviointiin saakka. Toimin-

nan lähtökohta on arkipäivä. Kaikessa innostamisen toiminnassa on mukana aina pedagoginen, sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Tämä kolmitahoisuus muodostaa integroituneen kokonaisuuden, jonka avulla pyritään sekä ihmisten yhteisölliseen sitoutumiseen että heidän persoonallisten arvojen kehittymiseen. Kulttuurisen toiminnan tavoite on luovuuden ja monipuolisen ilmaisan kehittyminen. Taiteet liittyvät siihen kiinteästi. Sosiaalinen ulottuvuus puolestaan keskittyy ryhmään ja yhteisöön. Tavoitteena on ihmisten oma osallistuminen ja sen avulla integroituminen yhteisöön, ja toisaalta pyrkimys yhteisön laadulliseen muutokseen. Kasvatuksellisen ulottuvuuden ydin on itse persoona. Kasvatuksellisen toiminnan, pedagogisen suhteen, avulla tavoitellaan ihmisen persoonallista kehittymistä, asenteiden muutosta, kriittisen ajattelun kehittymistä, oman vastuun tiedostamista, herkistymistä ja motivaation herättämistä. (Kurki 2011.)

Kurjen (2000) määritelmän mukaan innostaminen koostuu aloitteellisuutta, osallistumisesta sekä toiminnan ja sen merkityksen pohdinnan vuorovaikutusta aikaansaavista sosiaalisista käytännöistä. Sosiokulttuurinen innostaminen on tapa auttaa yksilöä arvioimaan omaa elämää, oman elämän ongelmakohtia ja muutostarpeita. Ongelman ratkaisemiseksi yksilö tarvitsee muita ihmisiä ja taitoja olla heidän kanssaan aidossa vuorovaikutuksessa. Sosiokulttuurinen innostaminen on myös yksilöiden identiteetin vahvistamista omassa elämässään ja kulttuurisessa kehityksessään. Yksilölle luodaan mahdollisuus oman yhteisönsä, lähipiirin, kehittämiseen ja kannanottoon omista intresseistään käsin. (Kurki 2000, 26 - 27.)

Innostaminen on oleellisesti osallistumista. Innostaa voidaan monella tavalla, siihen ei ole mitään erityistä metodia. Oleellista innostamisessa on se, että se perustuu aina osallistavaan pedagogiikkaan. Kaikki keinot, joilla ihmiset saadaan vuorovaikutukseen toistensa kanssa, ovat sopivia. Liikkeelle on lähdettävä siltä tietoisuuden tasolta, millä ihmiset sillä hetkellä ovat, ja asetetaan sellaiseen dialogiin, joka kohtaa ihmisen ja hänen tarinansa. Innostamisesta ei voida luoda valmiita malleja, sillä jokainen yhteisö on omanlaisensa. Yhteisöön on ensin tutustuttava perin pohjin, ennen kuin voidaan puhua siihen sopivasta toiminnan menetelmästä. (Kurki 2011, 53.)

Sosiokulttuurinen innostaminen ei ole vain tieteenala vaan myös kokonaisvaltainen työote, jolla pyritään saamaan yksilöt mukaan toimintaan ja innostumaan omasta elämästään. Sosiokulttuurisessa innostamisessa on kysymys ihmisen vapautumisesta – ulkoisesti ja sisäisesti. Vapauden puute on meihin yksilöinä sisäänrakennettua. On helppoa syyttää muita huonosta kohtelusta tai ”systemiä” toimimattomuudesta, mutta

vaikeaa tunnustaa, että usein itse rajoitamme omaa elämäämme omilla ajatuksillamme. Syyt tapaamme ajatella voivat löytyä sosiaalisesta taustastamme, kasvatuksestamme tai kulttuuriin sisältyvistä uskomuksista, mutta tämä ei vapauta meitä velvollisuudesta kasvattaa itseämme vapautemme ja vastuumme tunteviksi aikuisiksi ihmisiksi. Kyky saada toiset syttymään yhteisille, vaativillekin päämäärille on keskeinen osa hyvän johtajan tai kasvattajan ammattitaitoa. (Innostamisen opit.)

Innostajia voi olla luonteeltaan monenlaisia. Innostajan omat asenteet, odotukset, uskomukset ja persoonalliset piirteet ovat oleellisen tärkeitä, kun tehdään sosiaalisia interventioita. Innostajan on tunnettava itsensä ja oltava psyykkisesti tasapainossa. Hänen on luotettava ryhmänsä jäsenten ominaisuuksiin ja kykyihin ratkaista itse omat ongelmansa ja kehittyä. Innostajan tulee osata ”johtaa johtamatta” eli hänellä tulee olla kyky yllyttää ja herätellä ilman määräilyä. (Innostajan ominaisuudet ja innostajatyypit.)

4.2 Innostaminen osana nuorisotyötä

Innostaminen on kasvatuksellista toimintaa kohti jokaisen ihmisen sekä persoonallista että yhteisöllistä osallistumista ja sitä kautta kohti heidän tietoisuutensa herättämistä. Innostajalla on kyky johdattaa ihmiset analysoimaan omia kokemuksiaan ja pohtimaan niitä suhteessa toisten ihmisten kokemuksiin yhdessä heidän kanssaan. (Kurki 2011, 56.) Sosiokulttuurisen toiminnan päätavoitteena on herättää elämää siellä, missä sitä ei näytä olevan sekä saada ihminen uskomaan unelmiinsa, joiden olemassaolon hän on unohtanut (Innostuskirja Nyt).

Kurjen (2008) mukaan persoona on sosiaalipedagogisessa mielessä dynaaminen toimija. Persoona ilmaisee itseään arjen toiminnan kautta ja ainoastaan toimiessaan voi herätä tietoisuuteen sekä omasta tilanteestaan että oman yhteisönsä ja laajemmin yhteiskunnan tilanteesta. Toiminta tapahtuu yhdessä toisten samassa tilanteessa olevien ihmisten kanssa pyrkien tavoittamaan parempaa arkipäivää. (Kurki 2008, 52.)

Innostamisella on useita tehtäviä. Se herättää tietoisuutta, organisoii toimintaa ja saa ihmiset liikkeelle. Innostamisen avulla pyritään sosiaalisen vuorovaikutuksen lisäämiseen ja subjekti-subjekti suhteen kehittämiseen. Innostamisen kautta innostettava tulee tietoiseksi omasta roolistaan yhteisössä ja herää ajattelemaan oman roolinsa historiallista ja yhteiskunnallista luonnetta. (Kurki 2011, 63.)

Sosiokulttuurisessa innostamisessa on aina kolme ulottuvuutta. Ensimmäisenä on kasvatuksellinen (pedagoginen) ulottuvuus, joka perustuu aina osallistaviin pedagogisiin menetelmiin, jonka tarkoituksena on persoonallinen kehittyminen, asenteiden muutos, kriittinen ajattelu, motivaation herättäminen ja omiin kykyihin uskon vahvistaminen. Toisena ulottuvuutena on sosiaalinen ulottuvuus, joka tähtää muutokseen ja yhteiskuntaan integroitumiseen. Kolmas ulottuvuus on kulttuurinen, joka korostaa luovuuden ja monipuolisen ilmaisun kehittämistä, kuten esim. yhteisötaide, harrastaja- ja yhteisöteatteri, tanssi, musiikki, käsityöt, kieli, kirjallisuus, liikunta, seikkailu, luonto, pelit ja leikit. (Eischer 2012.)

Elämysleirini lähtökohtana oli innostaa nuoret osalliseksi sekä leirin suunnitteluun että toteutukseen. Osallisuuden ja osallistumisen kautta toivoin saavani nuoria ottamaan vastuuta leirin onnistumisesta ja kokemuksen siitä, että heitä kuunnellaan ja heidän mielipiteensä otetaan huomioon (pedagoginen ja sosiaalinen ulottuvuus). Kulttuurisia ulottuvuuksia leirillämme oli paljon kuten seikkailu, pelit, luonto, liikunta, leikit ja musiikki sekä pantomiimateatteri.

5 SEIKKAILUKASVATUS JA ELÄMYSPEDAGOGIIKKA

5.1 Seikkailun ja elämyksen erot

Saksalaissyntyinen Kurt Hahn oli huolissaan jo 1900-luvun alun teollistumisen aikakautena yhteiskunnallista seurauksista, jotka vaikuttivat lapsiin ja nuoriin. Hän kehitti elämys- ja seikkailupedagogiikkaa tähän tarpeeseen. Hahn mainitsi ongelmiksi muun muassa fyysisen ja psyykkisen kunnon heikentymisen, joka johtui liikkumisen liiallisesta helpottumisesta, käden taitojen unohtumisesta ja muistin sekä mielikuvituksen heikkenemisestä. Nuorison rappeutumisen ilmentymiä olivat myös aloitekyvyttömyys, vastuuttomuus, empaattisuuden puute sekä pitkäjännitteisyyden puute helpottuneen elämän vuoksi. (Hakkarainen 2009.) Samansuuntaisia elementtejä voidaan nähdä tämän päivän yhteiskunnassa. Syyt nykyisiin olosuhteisiin ovat toisaalla. Nuoret istuvat tietokoneiden äärellä ja korvaavat osan sosiaalisesta kanssakäymisestä virtuaaliseen läsnäoloon. Arjen työssäni huomaan, kuinka vaikeaa on keksiä nuorille ulkoaktiviteetteja. Kesällä se on helpompaa, mutta myöhäissyksy ja varhainen kevät ovat ongelmallisia vuodenaikoja. Nuoret eivät mielellään lähde pelkälle kävelylenkille.

Hahn oivalsi yhdistää seikkailun ja elämyskokemuksen käsittelyn hoidolliseksi tapahtumaksi. Patikkaretken aikana yksilö altistuu fyysis-psykykkiselle rasitukselle. Fyysinen rasitus kuntouttaa kehoa ja toisaalta patikointi saa aikaan sanallista vuorovaikutusta kasvattajan kanssa ja kolmanneksi tuo esille piilossa olevia tunteita tai laukaisee normaalielämässä olevia vääristyneitä mielikuvia omista kyvyistä, joita voidaan jälkeinpäin työstää terapeuttisen prosessin mukaisesti. (Karppinen 2010, 127.)

Karppisen (2010) mukaan seikkailukasvatuksella tarkoitetaan seikkailupainotteista elämyspedagogiikkaa. Elämyspedagogiikkaan hänen mukaan kuuluu muitakin elämyskasvatuksen menetelmiä kuten esim. draamapedagogiikka, ympäristökasvatus, leirikoulut yms., joissa yhteisenä tekijänä on erilaisten elämysten ja kokemusten avulla tapahtuva kasvatus. (Karppinen 2010, 119.)

Kokemus ja elämys ovat hyvin samankaltaisia termejä. Latomaan mukaan kokemus on elämys, johon liittyy merkitys, ja tämä ilmenee elämyksellisenä mielentilana (Latomaa 2007, 27). Kaikki elämykset eivät ole kuitenkaan kasvattavia kasvatuksen tavoitteiden näkökulmasta. Jännittävinkään toiminta tai huippukokemukset eivät ole elämyksellistä opetusta, ellei niiden merkitystä ymmärretä tai tiedosteta. Elämyspedagogiikan painotus on enemmän elämysten ja kokemusten käyttämisessä ulkoilmassa ihmisen kokonaisvaltaisessa kasvussa. (Karppinen 2010, 77.)

Elämyspedagogiikan vastineena käytetty seikkailukasvatus (Outdoor Adventure Education) sisältää monia elämyksellisen ja kokemuksellisen pedagogiikan painotuksia. Seikkailukasvatus on harkittujen seikkailullisten kokemusten käyttöä tarkoituksena saada aikaan oppimista ryhmissä ja yksilöissä. Seikkailu voi tapahtua yksilön henkisesti, hengellisellä ja fyysisellä tasolla sekä sosiaalisena ryhmätoimintana. (Latomaa & Karppinen 2007, 85.) Kasvatettavan omasta tahdosta riippuu se, miten hän omaksuu ja rakentaa tietämystään niin, että hänessä tapahtuu tietoisuuden ja toiminnallisuuden muutos eli oppiminen (Karppinen 2010, 118).

Leirin ohjelma rakentui sekä elämyksiin että seikkailuihin tukeutuen, mutta myös sosiaalipedagoginen viitekehys oli koko ajan läsnä aidon dialogin ja arjen hallintataitojen muodossa. Hoidimme ruuanlaiton ja siivouksen elämysten ja seikkailujen ohella. Telemäen (1998) mukaan oli kysymyksessä sitten seikkailukasvatus tai elämyspedagogiikka, voidaan molemmat jakaa neljään käytännön toimintaan:

1. Sosiaalistamisleikit, joiden tarkoituksena on tutustuttaa ryhmän jäsenet toisiinsa ja poistaa osallistumisen esteet

2. Ryhmäaloitteisuuteen liittyvät tehtävät, joissa ryhmä yhdessä selvittää sille asetettut ongelmat ja tehtävät.
3. Yksilöllisiä haasteita sisältävät köysi- ja kiipeilyradat.
4. Ulkotoiminnot kuten vuorikiipeily, koskenlasku, hiihto, maastopyöräily jne. (Telemäki 1998, 44.)

5.2 Seikkailukasvatus

Seppo J.A. Karppisen määritelmän mukaan seikkailukasvatus on kokemuksellinen ja elämyksellinen käytännön kasvatusmenetelmä, jossa seikkailutoimintaa hyväksikäyttäen yksilön kasvu ja oppiminen rakentuvat kasvattajan toivomaan suuntaan (Karppinen, 2010, 118). Seikkailukasvatuksellinen toiminta on turvallista, tavoitteellista ja tietoista, haastavaa ja usein yllätyksellistä. Se tapahtuu joko uudessa ympäristössä tai tarjoaa uuden näkökulman tuttuun maisemaan. Toiminta voi olla jotakin seikkailulliseksi miellettyä, kokonaisvaltaista tekemistä, kuten retkiä, kiipeilyä, melontaa, sukellusta, kamppailulajeja, purjehtimista tai vastaavaa, mutta arkinenkin tekeminen voidaan toteuttaa seikkailullisena haasteena, kuten ryhmän ruuanlaitto maastossa, käden-taitotehtävät, harrastuskokeilut, ilmaisutaidot ja pelaaminen. Seikkailukasvatuksellisen toiminnan tärkeimpänä tarkoituksena on tuottaa toimijalleen vahvoja kokemuksia ja elämyksiä, joista ja joiden avulla voi oppia jotakin omaa elämää auttavaa. Seikkailutoiminta voi tuottaa autenttisen kokemuksen omasta osaamisesta, tiedosta, taidosta, uskalluksesta, mutta myös näiden rajoista. Seikkailukokemus voi synnyttää tai hälvettää epäilyksiä omia ajattelu- ja toimintatapoja kohtaan ja näin motivoida muutokseen tai vahvuuksien hyödyntämiseen. (Lempinen 2010.)

Seikkailukasvatusta voidaan hyödyntää tietoisesti riskiolosuhteissa elävien, oirelevien lasten, nuorten ja heidän perheidensä kanssa riippumatta siitä, minkä tarkoituksen viitekehyksessä leiriä järjestetään. Seikkailutoiminta voidaan nähdä psykologisesti ihmisielen tuotteina ja kokemusten ilmauksina. Ne tarjoavat välineen ihmisielen ja kokemuksen ymmärtämiseen. Tämä vahvistaa itseymmärryksen lisääntymisen. (Latomaa & Karppinen 2010, 82.)

Seikkailukasvatuksen keskeisempiä ominaispiirteitä ovat seuraavat:

- ✚ osallistuminen uuteen tilanteeseen, joka haastaa löytämään itsestään uusia puolia

- ✚ pyrkimys kokemukseen, jossa ovat mukana sekä keho, tunne että mieli
- ✚ luonto tai jokin muu arkielämästä poikkeava ympäristö
- ✚ oppimisen prosessimaisuus ja sosiaalisuus
- ✚ kokemuksen merkitystä selkeyttävä vuorovaikutus
- ✚ toiminnallisuus ja osallisuus
- ✚ toiminnan tavoitteellisuus, oli sitten kyseessä virkistys, koulutus, kasvatus tai terapia. (Mitä on seikkailukasvatus?)

Kuten Karppinen (2010,18) kirjoituksessaan toteaa, seikkailutoiminta ei ole seikkailukasvatusta, ellei siinä ole mukana kasvatusorientaatiota. Seikkailutoiminta kyllä auttaa yksilöä itsesäätelyn ja minän hallinnan alueella, mutta ei kata seikkailukasvatuksen määritelmää. Tämän eron oivaltaminen oli minulle yksi opinnäytetyön perusoivalluksia.

5.3 Seikkailukasvattajalta vaadittavia taitoja

Seikkailukasvatustapahtumissa ohjaajalta vaaditaan itsehillintää. Vaikka ohjaaja ehdottomasti on vastuussa nuorten turvallisuudesta, hänen on osattava olla sopivasti sivussa ja antaa nuorten hoitaa itse esim. konfliktitilanteet. Aikuisjohtoisessa toiminnassa ohjaajat tekevät nuorista aikuisista riippuvaisia, ja nuorten omat selviytymistaidot jäävät kehittymättä. Ohjaajan on tehtävä tietoista havainnointia koko toiminnan ajan ja oltava aina tilanteen tasalla. (Latomaa & Karppinen 2010, 154.) Ohjaajalta vaaditaan omakohtaista ja monipuolista kokemusta niistä toiminnoista, joita hän aikoo ohjata (Latomaa 2010, 127). Ohjaajalla tulee olla kykyä analysoida ja oppia kokemuksista. Hänen tulee luoda turvallinen ilmapiiri ja hänen tulee olla ymmärtäväinen ja joustava ohjattaviaan kohtaan. Ohjaajalla täytyy olla tietoa ohjattavasta ryhmästään parhaan mahdollisen tuloksen saavuttamiseen. Ohjaajan tulee olla perehtynyt turvallisuusstandardeihin ja turvallisuusmääräyksiin ja kaikki riskit tulisi minimoida. (Telemäki 1998, 56 - 59.)

5.4 Elämyspedagogiikka

Elämyspedagogiikka tarkoittaa ihmisen kasvun ja oppimisen mahdollistamista sellaisten elämysten kautta, jotka koskettavat ihmistä kokonaisvaltaisesti. Elämyspedagogiikka perustuu ihmiskäsitykseen, jonka mukaan jokaisessa ihmisessä on jotain hyvää, jota kehittämällä saadaan aikaan henkistä kasvua. (Elämyspedagogiikka.)

Elämyspedagogiikassa yksilöille pyritään tarjoamaan haasteita, joiden kohtaamisen ja voittamisen avulla ihmisellä on mahdollisuus oppia ja kehittyä. Kokemuksellisuus ja kokonaisvaltaisuus ovat elämyspedagogiikan avainkäsitteitä. Ihminen on kokonaisuus, jonka perusolemukseen kuuluu kokonaisvaltainen suhde todellisuuteen. Elämyspedagogisena oppimisympäristönä on usein luonto. Toimintaan voi sisältyä esimerkiksi patikointia, melontaa tai kiipeilyä. Seikkailu, ryhmätehtävät ja erätaitojen opettelu ovat kasvatuksen ja oppimisen välineitä, ei itsetarkoitus. Elämyksiä voivat tarjota myös taiteeseen tai draamaan liittyvät elementit. (Elämyspedagogiikka.)

Elämyspedagoginen, haasteellinen toiminta antaa mahdollisuuksia yksilöille ja ryhmille huomata ja arvioida toimintatapojaan erilaisissa tilanteissa. Ryhmä on yksilölle peili, jonka kautta hän saa palautetta itsestään ja toiminnastaan. Palautekeskustelujen avulla opittu pyritään siirtämään osallistujien arkeen. Kokemus itsensä voittamisesta antaa valmiuksia elämän haasteista selviämiseen. Elämyspedagogiikassa uskotaan voimistuneiden ja positiivisia ominaisuuksia löytäneiden ihmisten olevan myös valmiimpia ottamaan vastuuta paitsi itsestään, myös toisista ja ympäröivästä yhteiskunnasta. (Elämyspedagogiikka.)

Nuoret ovat arvioineet elämykset merkityksellisiksi ja mieleenpainuviksi asioiksi ja tapahtumiksi, joista osittain muodostuu kunkin ihmisen yksilöllinen elämäntarina. Tutkimuksen mukaan elämykselle on tunnusomaista yksilöllisyys, moninaisuus, ainutlaatuisuus, yllätyksellisyys ja merkittävyys. (Urponen 2011.)

Kun elämystä tarkastellaan kokemuksen elementtinä, painottuu merkityssuhde, joka kokijalle muodostuu. Tällöin elämystä tarkastellaan mentaalisenä ilmiönä. Tämän näkemyksen mukaan voimme tarkastella, millä tavalla kokemukset ovat kokijalleen merkityksellisiä. (Latomaa 2007, 15–16.)

Elämys on siis mentaalinen tila, ja jokainen elämys tuntuu joltakin. Joissakin kokemuksissa painottuu elämys voimakkaampana kuin merkitys ja toisinpäin. Latomaan mukaan elämys on tärkeä kokemus, joka jää mieleen. Vaikka elämys saattaa olla ihmiselle voimakaskin tunnekokemus, ei sitä välttämättä ulkoapäin huomaa; ihminen saattaa kokea elämyksen suuressa väkijoukossa ilman, että kukaan sitä näkee. Elämys on moniaistinen, merkittävä ja unohtumaton kokemus, joka voi tuottaa kokijalleen henkilökohtaisen muutoskokemuksen - koettu ja opittu voidaan omaksua osaksi omaa arkipersonaa tai elämyksen kokeminen voi johtaa oman maailmankuvan muuttumi-

seen. Elämys on aina subjektiivinen kokemus ja useiden eri tekijöiden summa. (Latomaa & Karppinen 2010, 96–97.)

Pedagogisesti ajateltuna eroa elämyspedagogiikan ja seikkailukasvatuksen välillä ei välttämättä tarvitsekaan tehdä, sillä elämyspedagogiikassa, seikkailukasvatuksessa ja kokemuksellisessa oppimisessa oppimisen jatkuva prosessi perustuu elämyksiin, kokemuksiin ja niiden analysointiin refleктоimalla ja jäsentämällä tapahtunutta (Latomaa & Karppinen 2007, 11 – 12). Elämysleirillämme tavoittelemme juuri näitä asioita. Joikaisen toiminnan jälkeen refleктоimme kokemaamme ja oppimistamme.

Erään määritelmän mukaan seikkailullisten elementtien käyttö osana kasvatusta on osa elämyspedagogista lähestymistapaa enemmän kuin oma kasvatuksen lajinsa. Seikkailukasvatuksella tarkoitetaan siis seikkailupainotteista elämyspedagogiikkaa. Tämän vuoksi käsitteitä elämyspedagogiikka ja seikkailukasvatus ei ole järkevää käyttää toistensa synonyymeina. (Karppinen 2010, 118 – 119.)

5.5 Elämyspedagoginen prosessi

Elämyskolmion on kehittänyt Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskuksen tuotekehityspalvelu (kuva 2). Se on työkalu, jonka avulla voidaan arvioida tuotteen elämyksellisyyttä. Tämä on mielestäni ollut hyvä työväline oman elämysleirin suunnittelun ja toteutuksen mittarina. Osan teoriasta olen soveltanut sopivammaksi sosiaalialan käyttöön. Saman elämyskolmion löysin Seikkailen elämyksiä (2007) kirjasta, jonka Tarsanen ja Kylänen ovat siinä kuvanneet ja joiden tulkintaa käytän elämyskolmion avaamiseen.

Kuva 2. Elämyskolmio 2009

5.5.1 Kokemuksen tasot

Motivaation taso tarkoittaa yksilön kiinnostuksen herättämistä. Motivaation tasolla luodaan yksilölle odotuksia elämästä kohtaan, halu ja valmius osallistua ja kokea. (Tarssanen & Kylänen 2007, 117.) Toteuttamassani elämysleirissä leiriläisten oma osallistuminen leirin suunnitteluun ja leirin suunnittelun etenemisen seuraaminen tukivat yksilön kiinnostuksen herättämistä ja omaa motivaatiota osallistua leiriin.

Fyysisellä tasolla asiakas kokee ympäristöönsä aistiensa kautta. Fyysisellä tasolla elämys otetaan vastaan, koetaan, tunnetaan, havaitaan ja tiedostetaan. Fyysisten aistimusten avulla tiedostamme, missä olemme, mitä tapahtuu ja mitä teemme. (Tarssanen & Kylänen 2007, 117.) Valitsimme elämysleirimme pitopaikaksi arjesta poikkeavan ympäristön, Anjalan nuorisokeskuksen, jotta voisimme aistia herkemmin ympäristöstä tulevia virikkeitä.

Älyllisellä tasolla yksilö prosessoi ja käsittelee ympäristön antamia aistiärsyksiä, toimii niiden mukaan sekä oppii, ajattelee, soveltaa tietoa ja muodostaa mielipiteitä. Hyvä elämys tarjoaa älyllisellä tasolla yksilölle oppimis- tai harjaantumiskokemuksen, mahdollisuuden oppia jotakin uutta, kehittyä ja saada uutta tietoa joko tiedostetusti tai tiedostamatta. (Tarssanen & Kylänen 2007, 118.) Kaikki leirin ohjelmamme tukivat älyllistä oppimista. Se mitä elämysleirillämme leiriläiset oppisivat, on mahdotonta arvioida ja oppiminen jää leiriläisten omalle vastuulle.

Emotionaalisella tasolla koetaan varsinainen elämys. Yksilöiden tunnereaktioita on vaikea ennustaa ja hallita. Jos elämyksessä on tähän saakka otettu hyvin huomioon kaikki peruselementit ja fyysinen ja älyllinen taso toimivat, on hyvin todennäköistä, että yksilö kokee positiivisen tunnereaktion. Iloa, riemua, onnellisuutta, onnistumisen ja oppimisen iloa, voitonriemua, liikutusta - jotakin sellaista, jonka yksilö kokee merkitykselliseksi. (Tarssanen & Kylänen 2007, 118.) Leirin emotionaalinen taso pysyi hyvänä koko elämysleirimme ajan. Positiiviset tunnereaktiot kuten ilo, riemu, onnistumisen ja oppimisen ilo välittyivät leiriläisistä.

Henkisellä tasolla elämyksen kaltainen positiivinen ja voimakas tunnereaktio voi saada aikaan henkilökohtaisen muutoskokemuksen, joka johtaa melko pysyviin muutoksiin subjektihenkilön eli kokijan fyysisessä olotilassa, mielentilassa tai elämäntavassa. Tällöin yksilö kokee muuttuneensa ihmisenä, omaksuneensa osaksi persoonaansa tai

maailmakuvaansa jotakin uutta ja kehittyneensäkin. Elämyksen kautta voi omaksua uuden harrastuksen, ajattelutavan tai löytää itsestään uusia voimavaroja. (Tarssanen & Kylänen 2007, 118.) Henkiselä tasolla saimme esim. lumikenkäilyn kautta uutta intoa harrastaa uudenlaista liikuntaa.

5.5.2 Elämyksen elementit

Yksilöllisyydellä tarkoitetaan elämyksen ainutkertaisuutta ja ainutlaatuisuutta. Yksilöllisyys näkyy asiakaslähtöisyydessä ja joustavuudessa. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka toiminta tapahtuisikin ryhmässä, ryhmän sisällä on joustoa, ja jokainen osallistuja voi toteuttaa omia mieltymyksiään aktiviteetin haastavuuden ja tarjotun tiedon osalta. (Tarssanen & Kylänen 2007, 114.) Leiriä suunnitellessani otin huomioon leiriläisten yksilöllisyyden, iän ja erityistarpeet.

Aitous elämystuotteessa tarkoittaa elämyksen uskottavuutta. Aitouden määrittää viimekädessä yksilö itse. Tuote on aito, jos yksilö kokee sen uskottavana ja aitona, vaikka se olisi täysin fiktiivinen. Osa tuotteen aitoutta on sen kulttuuris-eettinen kestävyys. (Tarssanen & Kylänen 2007, 114.) Tarina liittyy läheisesti tuotteen aitouteen. On tärkeää sitoa kokonaisuuden eri elementit toisiinsa yhtenäisellä tarinalla, jolloin kokemuksesta tulee tiivis ja mukaansatempaava. Hyvä tarina antaa tuotteelle ja kokemukselle sosiaalisen merkityksen ja sisällön sekä asiakkaalle syyn kokea kyseessä oleva elämys. Tarinan käyttö tarkoittaa sitä, että tarinalla perustellaan asiakkaalle se, mitä tehdään ja missä järjestyksessä. Tarina on tuotteen juoni. Hyvässä tarinassa on faktan ja fiktion elementtejä ja se puhuttelee. Tarina houkuttelee osallistujan tunnetasolla osalliseksi kokemuksesta ja saa osallistujan kokemaan elämyksen älyllisellä ja emotionaalisella tasolla. (Tarssanen & Kylänen 2007, 115.) Esimerkkinä elämysleirillämme tarinallisesta elämyksestä koimme lähettäessämme Anjalan dinosauruksen maailmalle, mihin palaan myöhemmin leirin ohjelmaa esitellessäni.

Moniaistinen elämys on koettavissa mahdollisimman monin aistein. Tällä tarkoitetaan sitä, että tuote tarjoaa ärsykeitä useille eri aisteille: visuaalisuutta, tuoksua, äänimaailmaa, makuja ja tuntoaistimuksia. Kaikkien aistiärsykkeiden tulisi luonnollisesti olla harmoniassa keskenään niin, että ne vahvistavat osaltaan haluttua teemaa tarkoituksen mukaisesti ja tukevat elämyksen mukaansatempaavuutta. Yksin häiritsevä yksityiskohta esimerkiksi fyysisessä tai visuaalisessa ympäristössä voi pilata koko elämyksen. (Tarssanen & Kylänen 2007, 115.)

Kontrasti tarkoittaa erilaisuutta asiakkaan näkökulmasta. Elämyksen on oltava erilainen suhteessa asiakkaan arkeen. Asiakkaan on voitava kokea jotakin uutta, eksoottista ja tavallisesta poikkeavaa. Uuden ja erilaisen kokeminen mahdollistaa oman itsen näkemisen toisesta näkökulmasta, ja vapauttaa näkemään ja kokemaan erilaisella tavalla vapaana arjen rajoituksista ja tottumuksista. Kontrastin tuottamisessa on huomioitava asiakkaan lähtökohdat. Yhdelle eksoottinen on toiselle tuiki tavallista. (Tarssanen & Kylänen 2007, 116.) Omalla leirillämme arjesta poikkeamisen koimme tärkeäksi ja suunnittelimme leirin ohjelman yhdessä niin, että jokainen leirille tuleva sai esittää omia toivomuksia, niin että kokemuksista tulisi mahdollisimman monipuolisia ja sopivia juuri leiriläisten ikään peilaten.

Vuorovaikutus on vuorovaikutusta elämyksen ja muiden kokijoiden kanssa. Vuorovaikutukseen liittyy olennaisena osana yhteisöllisyyden tunne - koetaan jotakin yhdessä, osana yhteisöä, ryhmää tai perhettä. Toki yksinkin voi kokea elämyksen, mutta yhteisöllisyyteen liittyy tietoisuus siitä, että kokemus on yleisesti hyväksytty ja arvostettu ja nostaa näin kokijan sosiaalista statusta tai liittää häntä tiiviimmin tiettyyn ryhmään. Elämyksistä puhuttaessa vuorovaikutuksen elementti on erityisen tärkeä yksilöllisyyden luomisessa; henkilökohtaisella vuorovaikutuksella on ratkaiseva rooli kokemuksen välittämisessä yksilölle mahdollisimman onnistuneella tavalla. (Tarssanen & Kylänen 2007, 116.) Tähän aitoon vuorovaikutukseen ja dialogiin kiinnitimme erityistä huomiota, niin että jokainen leiriläinen koki kuuluvansa joukkoon ja olevansa tärkeä osa leirin kulun ja onnistumisen kannalta.

6 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ

Halusin tehdä opinnäytetyön toiminnallisena työnä, joka kohdentuisi omaan työskentelykenttääni eli ammatilliseen perhekotiin sijoitettuihin lapsiin ja nuoriin. Opinnäytetyöni tilasi ja kustansi ammatillinen perhekoti, Elmerikoti Oy Kouvolasta, jonka toimitusjohtajana itse toimin. Olen itse toiminnallinen ja toiminnan järjestäminen on minulle luontaista. Opinnäytetyöni, elämysleirin järjestäminen yhdessä sijaishuollon nuorten kanssa, oli minulle työelämälähtöinen, käytännönläheinen ja minulle mielenkiintoinen haasta.

Toiminnallinen opinnäytetyö on yksi opinnäytetyön muoto. Se voi olla toiminnan järjestämistä ammatillisessa kentässä tai jonkun tapahtuman toteuttamista. Toiminnallisessa opinnäytetyössä käytännön toteutus ja sen raportointi yhdistyvät. Opinnäytetyön

tulisi olla käytännönläheinen, työelämälähtöinen ja tekijälleen mielenkiintoinen. (Vilka & Airaksinen 2004.)

Toiminnallinen opinnäytetyö on työelämän kehittämistyö, joka tavoittelee ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan kehittämistä, ohjeistamista, järjestämistä tai järjeistämistä (Airaksinen 2009). Tämä opinnäytetyöni on sekä käytännön toiminnan järjestämistä että kehittämistyö opinnäytetyön tilaajalle, Elmerikoti Oy:lle elämysleirin järjestämisen muodossa. Toivottavasti opinnäytetyöni inspiroi myös muita sijaishuollon ammattilaisia kokeilemaan elämysleiritoimintaa omissa yksiköissään.

Toiminnallisella opinnäytetyöllä on siten yleensä toimeksiantaja. Tämän opinnäytetyöni toimeksiantaja on ammatillinen perhekoti: Elmerikoti Oy. Toteutustapana voi olla kohderyhmän mukaan esimerkiksi kirja, opas, cd-rom, messuosasto, näyttely, kehittämissuunnitelma tai jokin muu tuotos/tuote/produkti tai projekti. Se voi siis olla myös jonkin tilaisuuden tai tapahtuman suunnitteleminen tai järjestäminen. (Airaksinen 2009.) Opinnäytetyöni on elämysleirin suunnittelu ja toteutus sekä Elmerikodin kehittämissuunnitelma. Toiminnallinen opinnäytetyö on kaksiosainen kokonaisuus: se sisältää toiminnallisen osuuden eli produktin ja opinnäytetyöraportin eli opinnäytetyöprosessin dokumentoinnin ja arvioinnin tutkimusviestinnän keinoin. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksen tulisi aina pohjata ammattiteorialle ja sen tuntemukselle, ja siten toiminnallisen opinnäytetyöraportin tulee aina sisältää myös ns. teoreettinen viitekehysosuus. (Airaksinen 2009.) Elämysleirin suunnittelu ja toteutus oli opinnäytetyöni toiminnallinen osuus. Teoria perustuu sosiaalipedagogiikkaan, sosiokulttuuriseen innostamiseen, elämyspedagogiikkaan ja seikkailukasvatukseen.

Tutkiva ote näkyy toiminnallisessa opinnäytetyössä teoreettisen lähestymistavan perusteltuna valintana, opinnäytetyöprosessissa tehtyjen valintojen ja ratkaisujen perusteluina sekä pohtivana, kriittisenä suhtautumisena omaan tekemiseen ja kirjoittamiseen. Teoreettinen lähestymistapa ohjaa työn tietoperustan ja siitä tarkentuvan viitekehysten rakentumista. Produktin toteutustavan tekijä valitsee kohderyhmän mukaan siten, että produktin kokonaisilmeestä voi viestinnällisin ja visuaalisin keinoin tunnistaa tavoitellut päämäärät. (Monimuotoinen / toiminnallinen opinnäytetyö.) Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on ollut toiminnan järjestäminen eli elämysleirin suunnittelu ja toteutus lastensuojelun sijaishuollon nuorille ja heidän kanssaan. Leirin toteutuksen viitekehys on sosiaalipedagoginen työote ja siihen läheisesti liittyvä

sosiokulttuurinen innostaminen. Leirin suunnittelu ja toteutus yhdessä sijaishuollon nuorten kanssa on osa sosiaalipedagogista työtettä. Blogin perustaminen tuki sosiokulttuurista innostamista. Nuoret ovat tottuneet käyttämään sosiaalista mediaa ja innostuivat varsinkin leirin lähestyessä ideoimaan omia seikkailujaan blogissa. Pelkkä virtuaalinen keskustelu ei mielestäni riitä innostamisen näkökulmasta, vaan myös kasvokkain tapahtuva kommunikointi on tärkeää. Leiri toteutettiin seikkailukasvatuksen ja elämyspedagogisin keinoin, jotka liittyvät läheisesti sosiaalipedagogiikkaan. Leirin toteutukseen osallistuivat kaikki leiriläiset, minkä tarkoituksena oli vahvistaa osallisuuden kokemusta. Toistuvilla sosiaalipedagogisella työotteella järjestettävillä elämysleirikokemuksilla toivon saavuttavani nuorten osallisuuden kokemuksia ja pitkäjänteisenä päämääränä toivon sen estävän nuorten syrjäytymistä.

7 LEIRIN SUUNNITTELU JA ALOITUS

7.1 Alkuvalmistelut

Kymenlaakson ammattikorkeakoulu hyväksyi opinnäytetyöni aiheen, elämysleirin suunnittelun ja toteutuksen sosiaalipedagogisessa viitekehyksessä toukokuussa 2011. Siitä käynnistyi leirin prosessoinnin järjestelyt ja teoriaan tutustuminen. Leirin olisi voinut järjestää aika edullisesti esim. lähtemällä vaikka yöretkelle Repovedelle. Itselläni ei ole koulutusta eikä kokemusta seikkailuohjauksesta eikä turvastandardeista, joten päädyin pyytämään apua joltakin asiaan perehtyneeltä taholta. Oma kokemukseni lastensuojelun ammatillisen perhekodin toimitusjohtajana on antanut kokemusta erityislasten kanssa työskentelystä ja ryhmän johtamisesta, mutta mielestäni tämä kokemuspohja ei tarjoa riittävästi tieto-taitoa seikkailutoimintojen ohjaukseen. Ohjaajan tulee olla perehtynyt turvallisuusstandardeihin ja turvallisuusmääräyksiin ja kaikki riskit tulisi minimoida (Telemäki 1998, 56–59).

Pohdinnoissani päädyin toteuttamaan leirin Anjalan nuorisokeskuksessa, josta on mahdollisuus ostaa ohjattua seikkailutoimintaa. Anjalan nuorisokeskus kuuluu valtakunnallisiin nuorisokeskuksiin, joilla on yleishyödyllinen ja yhteiskunnallinen tehtävä tukea lasten ja nuorten hyvää elämää. Nuorisokeskukset tarjoavat elämyksellisen, turvallisen ja kehittävän toimintaympäristön. Nuorisotyön ja kasvatuksen erityisosaamisella he tukevat nuorten osallisuutta, kasvua ja kehitystä kohti aktiivista kansalaisuutta. Asiantuntemus nojaa toimintaan lasten ja nuorten kanssa, yhteistyöhön kuntien, koulujen ja järjestöjen kanssa sekä asemaan opetus- ja kulttuuriministeriön kumppani-

na osana valtakunnallista nuorisopolitiikkaa. (Suomen nuorisokeskukset.) Anjalan nuorisokeskuksen esitteestä ilmeni, että Anjalassa on vahva osaaminen kokemuksellisten ohjausmenetelmien käytöstä, toiminnallisuutta korostavasta nuorisotyöstä ja elämyspedagogiikasta. Anjalan ohjauspalveluiden painopisteenä on yhdessä tekeminen ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen seikkailukasvatusta hyödyntäen, yhteistä ympäristöämme unohtamatta. (Nuorisokeskus Anjala.) Tämä kuulosti hyvältä, joten valinta oli selkeä ja olin tyytyväinen, että löysin näin hyvän paikan leirillemme lähiseudulta. Muita nuorisokeskuksia ja elämyspalveluja tarjoavia paikkoja on tarjolla ympäri Suomea Lapista Hankoniemeen. Matkustelussa on myös oma pedagoginen merkityksensä, mutta kustannussyistä päädyin lähimpään nuorisokeskukseen, Anjalaan. Suunnittelin kutsuvani leirille nuoria lähiseudun perhekodeista, jotta matkakustannukset eivät nousisi kovin suuriksi.

7.2 Kustannukset

Anjalan nuorisokeskuksessa viikonloppuleiri 25–26.3.2012 maksoi 37 € / henkilö / vrk. Saapumisajaksi olimme suunnitelleet lauantaiamu kello 10.00. Vuorokausi vaihtuu majoituksessa vasta kello 14:n jälkeen, joten lauantain lounaasta maksoimme 6,90 € / henkilö. Matkat leirikeskukseen teimme perhekodin ja leirille osallistuvan aikuisen autoilla. Anjalan nuorisokeskuksen ohjatusta ohjelmasta maksoimme selviytymistaidoista, lumikenkävälitystä ja labyrinthista yhteensä 170 €. Saunatilojen vuokraus maksoi 75 €. Leirin hinnaksi tuli 596,20 €, joka osallistujien lukumäärällä jaettuna on 74,50 € / henkilö. Lisäkuluja tuli autojen polttoaineista sekä toisen leiriaikuisen palkasta. Anjalan nuorisokeskus ei veloittanut sairastuneista aikuisista.

Leiri oli osallistujille maksuton, koska kyseessä oli opinnäytetyöni, ja työn tilaava perhekoti halusi tarjota leirin rohkeille osallistujille, jotka suostuivat arvioitaviksi ja tiesivät, että leiristä on tarkoitus tehdä opinnäytetyö. Leirin käyttö opinnäytetyöni materiaalina ei kuitenkaan häirinnyt leirin kulkua ja leiriläiset tuskin toiminnan lomassa edes muistivat leirin taustaa. Yksi leiriläisen vanhemmista halusi välttämättä maksaa leiristä 30 € ja soin hänelle sen ilon.

7.3 Yhdessä suunnitellen ja leiriin valmistautuen

Elämysleirimme sosiokulttuurisen innostamisen näkökulmasta ajattelin seuraavaa ltö-kohtaa: oleellista innostamisessa on se, että se perustuu aina osallistavaan pedagogiikkaan. Kaikki keinot, joilla ihmiset saadaan vuorovaikutukseen toistensa kanssa, ovat sopivia (Kurki 2011, 53). Leirillä sanoitimme kaikki toimintamme yhdessä leiriläisten kanssa, joka lisäsi vuorovaikutuksen syvyyttä.

Tammikuun 2012 alussa perustin blogin, jonne kaikki leiriin osallistujat voivat kirjoittaa kommenttejaan ja toiveitaan leirin sisällöstä ja toteutumisesta. Seuraavana ote blogikirjoittelusta:

Suksiviesti. Joka toteutetaan siten, että ryhmä yrittää selviytyä maaliin, että jokaisella on yksi jalka kiinnitettynä sukseen. Toinen jalka on vapaana. Leikissä yritetään samanaikaisesti vuoronperään kumpaakin jalkaa käyttäen selviytyä maaliin. Tässä pelissä tarvitaan siis iloista mieltä ja yhteistyötä. 😊 16.01.2012 klo 19:46.

Innostamisen avulla pyritään sosiaalisen vuorovaikutuksen lisäämiseen ja subjekti-subjekti suhteen kehittämiseen. Innostamisen kautta innostettava tulee tietoiseksi omasta roolistaan yhteisössä ja herää ajattelemaan omaa roolinsa historiallista ja yhteiskunnallista luonnetta. (Kurki 2011, 54.) Tämä koko suunnitteluvaihe tuki elämyskolmion motivaatiotasoa sekä sosiokulttuurista innostamista. Innostajan roolissa olin minä itse. Motivointikeinona ja innostamisen menetelmänä käytin blogi-keskusteluja ja henkilökohtaisia kohtaamisia ja ideointeja kasvokkain leirille lähtevien nuorten kanssa. Samoihin aikoihin blogin perustamisen kanssa otin yhteyttä Anjalan nuorisokeskukseen, jonka seikkailuohjauksen osaamista oli tarkoitus hyödyntää leirin aikana.

Myöhemmin minulle selvisi oman osallisuuteni merkitys. On hienoa olla yksi leiriläisistä ja jakaa omaa kokemustaan muiden leiriläisten kanssa. Jos olisin ottanut voimakkaasti aikuisen ohjaajan roolin, jotain oleellista olisi jäänyt puutumaan. Leirillä on tarkoitus toteuttaa osallistujien omia ”seikkailuja” ja näiden toimintatuokioiden vetämistä. Blogikirjoittelu oli aluksi vaisua, mutta vilkastui loppua kohden. Leirille lähtijät saivat koko ajan blogin kautta ajankohtaista tietoa leirin alustavista aikatauluista ja ohjelmista ja saivat kommentoida niitä ja ehdottaa omia toiveita. Kaikki toiveet käsiteltiin perusteellisesti ja ne pyrittiin toteuttamaan. Halusin luoda heti leirin suunnittelun alkuvaiheessa leiriläisten osallisuuden kokemuksen. Päivittäisessä arkielämässämme

suunnittelimme ja kehittelimme leiriä yhdessä perhekotini nuorten kanssa ja toisiin leirille lähteviin nuoriin olimme yhteydessä internetin kautta. Emme olleet varanneet mitään erityistä aikaa tai paikkaa, vaan olimme luonnollisessa kontaktissa toistemme kanssa ja leirin suunnittelu hoitui osana tavallista arkielämää. Leirin fyysinen toteutus jäi minun tehtäväkseni, vaikka kerroin aina nuorille sekä blogissa että suorassa kontaktissa, mitä olin saanut tehtyä ja mitä vielä pitäisi tehdä. Lähinnä nämä olivat tilojen ja toimintojen varaamista ja organisointia. Itse leirin ohjelmaan nuoret saivat aktiivisesti vaikuttaa.

Lastensuojelun sijaishuollon lapsilla on kokemuksia, joissa he eivät ole osanneet tai saaneet mahdollisuutta vaikuttaa heihin kohdistuviin päätöksiin tai päätökset ovat olleet niin vaikeita, ettei selkeää mielipidettä ole voinut muodostaa esimerkiksi äkillisen huostaanoton yhteydessä. Yksi leirin tavoitteista oli osallisuuden kokeminen ja kuuluksi tuleminen. Osallistumismahdollisuudella on kuitenkin merkitystä lapsen kannalta; hän saa kokemuksen siitä, että häntä arvostetaan ja hänet otetaan huomioon asiaa ratkaistaessa (Gellin ym. 2012, 161).

Olin pyytänyt lisäksi kolmea aikuista mukaan leirille. He olivat koulutukseltaan erityisopettaja, erityisopettajaksi opiskeleva mies sekä perhekodin isä. Leirille lähtevien aikuisten kanssa pidimme palaverit tammikuussa ja maaliskuun alussa. Aikuisten kanssa keskustelimme leirin sosiaalipedagogisesta työotteesta ja sovimme yhteisiä käytäntöjä.

Anjalan nuorisokeskuksen ohjelmaesitteessä oli runsaasti erilaisia toimintoja. Jokainen leirille lähtevä nuori sai vuorollaan tutustua esitteeseen, ja osallistujat saivat esittää omia toiveita leirin ohjelman suhteen. Eniten kannatusta sai köydellä laskeutuminen ja lumirieha. Lumiriehan toteutumisesta olimme itsekin epävarmoja, koska kevään tuloa on vaikea ennustaa ja lumen vähyys voisi olla esteenä lumiriehan toteutumiselle. Leirin ajankohdaksi olimme valinneet maaliskuun viimeisen viikonlopun.

Pari viikkoa ennen leirin alkua menin käymään Anjalan nuorisokeskuksessa omat toiveemme mukaan ja sain kuulla, että köydellä laskeutuminen ei onnistu viikonloppuisin. Ehdotimme geokätköilyä, joka ei myöskään onnistunut viikonloppuna, ja lisäksi he eivät olleet itse siihen vielä kovin hyvin perehtyneet. He suosittelivat meille selviytymistaitoja (selviytymistaidoissa tutustutaan Suomen luontoon selviytymismielessä ja harjoitellaan kaikille hyödyllisiä erätaitoja), köydellä laskeutumisen sijaan ja

seuraavan päivän lumiriehan sijalle labyrinttia (kuva 3). Kukaan ei Anjalasta ollut näitä ehtoja meille aiemmin sanonut, vaan olivat kehottaneet meitä valitsemaan opaskirjasta sen toiminnan, minkä haluamme. Tämän ohjelman muutoksen jouduin välittämään leiriläisille, ja pieniä pettymyksen huokauksia tuli, varsinkin köydellä laskeutumisen poisjäännistä, mutta labyrintti kuulosti lähtijöiden mukaan mielenkiintoiselta.

Kuva 3. Metsälabyrintti Kuka eksyy labyrinttiin? Hyvä muisti ja nokkeluus ovat avuksi, kun ratkotaan ryhmänä visaisia tehtäviä labyrintissa.

Osallistujiksi leirille valikoitui omasta perhekodistani kaksi nuorta, jotka olivat kertoneet leiristä muille tuntemilleen lastensuojelun sijaishuollon nuorille ja he itse kysyivät minulta mahdollisuuttaan osallistua leirille. Leiriläisiä ei siis ollut vaikea saada mukaan, ja lähtijöitä olisi ollut enemmänkin, jos tilaa olisi ollut. Leirille oli lähdössä viisi nuorta, jotka olivat iältään 12–17-vuotiaita, yksi poika ja neljä tyttöä. Laitoin blogiimme leirin ohjelman ja lähetin vielä leirikirjeet osallistujille, sekä nuorille että leirille tuleville aikuisille (ks. liite1). Olin alun perin ajatellut, että leiriläisiä ja aikuisia olisi likimain sama määrä, mutta kuten elämä ei ole ennakoitavissa, meillekin sattui viime hetken yllätyksiä. Yksi leirille tulevista aikuisista, ilmoitti edeltävänä torstaina sairastuneensa korkeaan kuumeeseen ja toinenkin leirille lähtevistä aikuisista ilmoitti olevansa sairaana. En ollut etukäteen varautunut tällaiseen tilanteeseen, eikä varak aikuisia ollut saatavilla näin pikaisella aikataululla, varsinkin kun toiveenani oli peruskäsitys sosiaalipedagogisesta työtoteesta ja elämyspedagogiikan käytöstä sosiokulttuurisena innostajana.

Leirille lähti kaksi aikuista neljän aikuisen sijaan. Kahden aikuisen sairastuminen ennen leiriä oli pieni takaisku. Onneksi jäljelle jäänyt aikuinen oli nuori, rivakka mies, joka heti kättelyssä sanoi, että kyllä me seikkailusta selvitään. Hän oli omaksunut sosiaalipedagogisen työtoteen ja hänen mielestään oli vain hyväksi, että voimme jakaa leiriläisten kanssa vastuuta leirin onnistumisesta. Hiukkasan pohdittuani ajatus oli mi-

nunkin mielestäni hyvä ja olimme selviytyneet ensimmäisestä haasteestamme hyvin. Nyt minun oli pakko luottaa nuoriin ja heidän kykyynsä olla osallisina kaikessa toiminnassa. Sosiaalipedagogisessa arjenhallinta kehyksessä tämä oli hyvä haaste.

Elämysleirillemme valitsimme elämyspedagogiikan refleктоivan käsittelytavan, jossa jokaisen toiminnan jälkeen kävimme läpi jokaisen leiriläisen osallisuutta ja omia tuntemuksia (Kasvattajina uusi tilanne ja uudet haasteet). Tämän prosessin vaikutuksen tuloksena toivoin kasvatuksellisia prosesseja jokaisen leiriläisen omassa persoonallisessa kasvuprosessissaan. Tämän tutkiminen olisi opinnäytetyön puitteissa ollut liian laaja ja haastava, joten tyydyin pelkkään omaan havainnointiin ja oppiminen jäi leiriläisen omalle vastuulle.

8 LEIRIN TOTEUTUS

8.1 Ensimmäinen leiripäivä lauantai 24.3.2012

Ensimmäisenä leiriaamuna kaikki leiriläiset olivat hyvissä ajoin paikalla perhekodillamme, jonka olimme valinneet lähtöpaikaksi ja kaikilla tuntui olevan odottava, iloinen mieli. Yksi leiriläisistä oli Vantaalta ja oli tullut yöksi perhekodillemme jo perjantai-iltana. Sairastuneiden aikuisten poisjäämisen leiriläiset ottivat tyynesti, ja mitään suurempaa ahdistuneisuutta se ei näyttänyt aiheuttavan.

Saavuttuamme Anjalan nuorisokeskukseen (kuva 4) tasan kello kymmenen, kuten olimme sopineet. Anjalan ohjaaja otti meidät iloisesti vastaan. Majoitumme soluasuntoon ja jaoimme huoneet. Kaikki sujui hyvin, eikä ongelmia esim. huonetovereiden suhteen tullut. Nuorisokeskus oli laittanut meille tarvittavat ruuat ja välipalat valmiiksi soluasuntoon, koska keittiö ei ole auki, jos osallistujia on alle viisitoista henkilöä. Tämän tiesin etukäteen, mutta kun näin ruuat koreissa, hämmennyin hieman, koska se tuottaisi aika paljon lisätyötä ruuan lämmityksen ja tiskien parissa. Leiriläiset olivat innostuneita ruuan runsaudesta ja totesimme yksimielisesti, että nälkää emme tule tällä leirillä näkemään ja yhdessä selviydymme ruokahuollosta.

Kuva 4. Nuorisokeskus Anjalan pihapiiriä

Kiersimme alueen ohjaajan kanssa ja hän esitteli meille meidän käytössä olevat tilat ja välineet sekä alueella sijaitsevat rakennukset. Kierroksen ja majoittumisen jälkeen, menimme askartelutilaan, jossa jokainen osallistuja oli laatinut etukäteen oman tutustumis- ja ryhmäntymisleikin. Kaikki leirille osallistuneet nuoret olivat olleet aiemmin erilaisilla leireillä ja heillä oli erilaisia kokemuksia leireillä olosta. Yleensä leirit olivat olleet etukäteen ohjelmoitu, ja aikuisjohtoisia, eivätkä leiriläiset olleet päässeet itse vaikuttamaan leirin ohjelmaan. Leiriläisten puheista kumpusi innostus siitä, että leiri oli meidän yhteisesti suunnitelma ja vastuu leirin onnistumisesta oli meidän yhteinen.

8.2 Sosiaalistamisleikit

Leirin ensimmäisenä ohjelmana olivat sosiaalistamisleikit, joiden tarkoituksena oli tutustuttaa ryhmän jäsenet toisiinsa ja poistaa osallistumisen esteet. Pyysin jokaista leiriläistä keksimään oman etunimen alkukirjaimella alkavan adjektiivin, joka kuvaisi leiriläistä parhaiten. Seuraavia adjektiiveja tuli leiriläisten tuottamina: mielenkiintoinen, järkevä, jonninjoutava, vilkas, pirteä, mukava, eläväinen ja sisukas. Adjektiivit olivat positiivisia ja hyvä ennuste leirin onnistumiselle. Adjektiivin jonninjoutava katsoin olevan humoristinen. Samalla olin laatinut pienen kyselyn (ks. liite 2) siitä, mitä leiriläiset ajattelivat yleensä elämyksestä ja mitä elämyksiä ovat kokeneet aiemmin ja mitä haluaisivat kokea tulevaisuudessa. Leiriläisten vastaukset, mitä on sinun mielestäsi elämys- kysymykseen, olivat mielestäni hyvin oleellisia ja osuvia. Heillä oli selkeästi käsitys siitä, mitä elämyksiä ovat kokeneet ja mitä leiriltä odottavat:

”Sellainen kokemus, joka jää mieleen ikuisesti tai joku tapahtuma. Siitä jää iloinen mieli”

”Elämys on mielestäni kokemus, joka on jollakin tapaa erityinen ja joka muistuu ja pysyy mielessä pitkään”

Leiriläisiltä kysyttäessä, mitä elämyksellistä he olisivat valmiit kokemaan, he kuvasivat monenlaisia asioita. Luonnossa liikkuminen esim. vaellus vuorilla nousi monessa vastauksessa esiin. Benji-hyppy oli mukana parissa vastauksessa. Elämyksellisessä mielessä benji-hyppy liittyy omien rajojen voittamiseen, mutta se voidaan lukea myös extreme-kokemukseksi. Seuraavana leiriläisten omia tulkintoja elämyksistä:

”Elämykseni voisi olla esim. benji-hyppy tai vaellus Norjan vuorilla”

”Jotakin, mitä en olisi missään muussa vaiheessa voinut tehdä, johon ei ole ollut mahdollisuutta, Elämys olisi ehkäpä joku kiipeily juttu tai benji-hyppy”

Kysyttäessä ovatko leiriläiset osallistuneet aiemmin johonkin elämykselliseen kokemukseen, leiriläiset osasivat mielestäni kuvata hyvin kokemuksiaan. He kuvailivat vastauksissaan retkiä ja leirejä, joihin olivat osallistuneet. Leiriläiset osasivat mainita myös yksittäisiä elämyksellisiä kokemuksia, joihin olivat osallistuneet. Yksi tytöistä kuvaa aiempia kokemuksiaan näin:

”Olen Pytynlahdessa rippileirillä sellaisella keinulla laskeutumiseen ja nyt täällä Anjalankoskella”

Aiempia elämyksellisiä kokemuksia leiriläiset kuvailivat tunnetasolla ihaniksi ja avartaviksi. Elämys koettiin arvokkaaksi ja leiriläiset olivat oivaltaneet, että elämys pysyy mielessä pitkään, ehkä läpi koko elämän. Elämyksen arviointia kokemuksena kuvasi yksi leiriläinen näin:

”Elämys tuntuu hienolta, mutta yleensä sen arvon ymmärtää vasta jälkikäteen.”

Elämyksen kokeminen jälkeenpäin, tuntui leiriläisten mielestä itsensä voittamiselta ja itsetunnon kohoamiselta. Oli hienoa todistaa itselleen, että kykenee tekemään jotain it-

selleen haasteellista. Leirille osallistuneet kirjoittivat arviointeja elämysten vaikutuksista yksilötasolla:

”Elämyksen jälkeen olo on yleensä pitkään hyvin iloinen”

”Mä tein sen, pystyin siihen. Ihana tunne.”

Kysyin leiriläisiltä, mitä he olisivat valmiit tekemään elämyksen nimissä. Nuoret olivat yllättävän rohkeita ja avoimia erilaisille kokemuksille. Vastauksista ilmeni haasteellisia elämyskokemuksia. Korkeita paikkoja pelkäävä haluaisi kokeilla kuumailmapallolentoa. Ruokaelämyksiä nuoret olivat myös valmiita kokemaan. Rajojen kokeilemistä nuoret selkeästi hakivat vastauksissaan:

”Haluaisin kokeilla sukellusta, benji-hyppyä, yms.extreme-lajeja. Haluaisin myös kokeilla erilaisia ruokaelämyksiä, matkoja yms.”

”Haluaisin lentää kuumailmapallolla”

Viimeisenä kysyin, mitä elämyksiä leiriläiset itse haluaisivat, jos he voisivat vapaasti valita itselleen elämyskokemuksen. Jotkut leiriläisistä haluaisivat matkalle jonnekin kiinnostavaan kohteeseen ja toiset valitsisivat jonkin elämyksen, joka vaatisi heiltä rohkeutta. Yhtään konkreettista elämystoivetta, kuten esim.koskenlasku tms. leiriläiset eivät maininneet. Matkan kohteesta eräs nuori kirjoitti näin:

”Joku matka esim. saarelle tai maaseudulle”

Kun elämystä tarkastellaan kokemuksen elementtinä, painottuu merkityssuhde, joka kokijalle muodostuu. Tällöin elämystä tarkastellaan mentaalisenä ilmiönä. (Karppinen & Latomaa 2007, 15 - 16.) Leirin aikuinen ei välttämättä osaa arvioida, mitkä kokemukset ovat leiriläisille erityisen merkityksellisiä. Mielestäni leirin ohjelma tulee laatia niin, että elämyksiä on mahdollisimman monipuolisesti mukana ja jokainen leiriläinen saisi kokea jotain merkityksellistä itselleen.

Tämän jälkeen aloitimme vuorotellen etukäteen suunnittelemamme tutustumisleikit. Näitä leikkejä olivat: mistä pidät piiri – selkään kirjoittamisviesti – hauska tutustumisleikki, arvoituksia (ks. liite 3). Kehotin leiriläisiä laatimaan oman tutustumisleikin se-

kä blogin välityksellä että kasvokkain kohdatessamme. Kaksi leiriläistä ei halunnut pitää omaa aloitusosuuttaan. Oleellista on, että innostamisen toimintaan osallistuminen perustuu aina vapaaehtoisuuteen. Nuoren ihmisen elämä ja tilanteet vaihtelevat. Ketään ei saa kuitenkaan jättää pois ja kaikkia herkistetään ja motivoidaan toistensa kohtaamiseen. Jokaisen valinta on vapaaehtoinen. Yksilö itse tekee päätöksen, haluaako osallistua vai ei ja tätä päätöstä tulee kunnioittaa. Tärkeämmäksi nousee osallistuminen tapahtumaan. (Kurki 2011, 63.) Tämän ajatuksen allekirjoitin ja ajattelin, että seuraavalla kerralla heillä on rima alempana ohjelman suunnitteluun ja on todella kiiva, että he ovat tulleet leirille omasta tahdostaan. Ryhmytyminen tapahtui hyvin ja kaikki olivat iloisella ja innokkaalla mielialalla mukana. Kukaan ei vetäytynyt syrjään tai ollut hiljainen. Osallisuuden ensiaskel oli otettu ja me leiriaikuiset olimme kaksi leiriläistä, toki aikuisia, mutta tasavertaisia leiriläisiä. Lounaan esille laittamiseen ja lämmitykseen kaikki osallistuivat innokkaasti ja ryhmä toimi aktiivisesti. Tätä osiota yhdessä reflektoidessamme nuorista oli ollut mukavaa, että aikuiset olivat olleet innokkaina osallistumassa heidän suunnittelemiin tutustumisleikkeihin. Tämä tuli esiin vielä myöhemminkin, ja erityistä kiitosta nuorilta sai mukana ollut nuori aikuinen, jonka osallistumisen tasavertaisena toimintaan olivat nuoret huomioineet. Itse olin kaksoisroolissa, koska leiriläisiä oli omasta perhekodistani ja he olivat tottuneet turvautumaan minuun ja hakivat hyväksyntää katseillaan. Rohkaisin heitä olemaan omassa varassaan ja korostin heille, etten ole täällä auktoriteettiasemassa. Toimiminen ryhmän jäsenenä on heidän omalla vastuullaan. Leirin edetessä huomasin heissä muutoksen itsenäisempään ja oma-aloitteisempaan suuntaan.

8.3 Ryhmäaloitteisuus

Tämän osion tarkoituksena olivat ryhmäaloitteisuuteen liittyvät tehtävät, joissa ryhmä yhdessä selvittää sille asetetut ongelmat ja tehtävät (Telemäki 1998, 44). Ruokailun jälkeen satoi räntää taivaan täydeltä, vaikka edellisellä viikolla oli ollut jo hyvinkin aurinkoisia kevätpäiviä. Se ei latistanut tunnelmaa, vaan lähdimme innoissamme Anjalan nuorisokeskuksen ohjaajan opastuksella harjoittelemaan selviytymistaitoja. Jakaannuimme kahteen joukkueeseen. Joukkueet saivat viisi puuta, tulitikut ja puukon, jolla vuolimme kiehisiä ja aloimme sytyttää nuotiota (kuva 5). Räntää tuli taivaan täydeltä, mutta saimme kuitenkin nuotiot ponnistelujen jälkeen syttymään.

Kuva 5. Nuotio palaa

Nuotiodien sytyttämisen jälkeen saimme ryhmänä kokeilla, kuinka trangia kasataan (kuva 6) käyttökuntoon ja käytön jälkeen laitetaan säilytysvalmiuteen. Keitimme trangialla kuumaa mehua ja mehua kodassa juodessamme mietimme, mitkä olisivat ne viisi asiaa, jotka ottaisimme mukaan retkelle metsään ja viisi asiaa, mitä ei mistään hinnasta otettaisi mukaan. Tehtävään oli valmiita sanoja, joista saimme ryhmänä valita ja valinnan jälkeen perustella valintamme. Ryhmät saivat nopeasti asiat valittua ja esittelivät ne sitten perusteluineen toiselle ryhmälle. Kodalla yksi leiriläisistämme halusi vielä kokeilla nuotio sytyttämistä, joka sisätiloissa onnistuikin helpommin kuin tuulessa ja sateessa.

Kuva 6. Trangia odottaa kasaamista

8.4 Ulkoilmatoiminnot ja yksilöllinen haaste

Tämän osion tarkoituksen olivat ulkoilmatoiminnot, joita Telemäen (1998) mukaan ovat esim. vuorikiipeily, koskenlasku, hiihto, maastopyöräily jne. Valitsimme Anjalan nuorisokeskuksen ohjelmistosta lumikenkäkävelyn. Samalla saimme toteuttaa myös yksilöllisen haasteen, koska jokainen joutui opettelemaan yksilönä tämän uuden taidon. Siispä lähdimme kaikkien odottamalle lumikenkäkävelylle (kuva 7). Röntää satoi edelleen, ja keli ei ollut helppo. Kukaan meistä ei ollut aiemmin kokeillut lumikenkäkävelyä ja odotukset olivat korkeilla. Kävely tuntui aluksi rankalta, mutta tekniikan oppimisen kautta kävely tuntui askel askeleelta mukavammalta. Kuljimme jonossa tehden polkua metsään ja huomasimme, että polun alkupäässä oli paljon raskaampaa mennä kuin letkan viimeisillä, joilla oli jo valmis ura, missä edetä. Yhdessä päätimme, että jonon keulassa voi jokainen olla vuorollaan, mutta jos se tuntuu ikävältä ja raskaalta, ensimmäiseksi ei ole pakko mennä. Yksi osallistujista ei halunnut vetää jonoa. Poikkesimme katsomaan hevosia, jotka olivat varsinkin tyttöjen mieleen. Sen verran hauska kokemus se oli, että päätimme hankkia omaan perhekotiin lumikenkiä seuraavaa talvea varten. Me leirin aikuiset olimme dialogisuhteessa leiriläisiin ja kokemuksemme yhteisestä ohjaustilanteesta, jonka Anjalan nuorisokeskuksen ohjaaja meille tarjosi, oli meitä leiriläisiä yhdistävä kokemus.

Kuva 7. Lumikenkäilyä vuorovedoin

Päivällisen laitto toi eteen uusia haasteita, sillä kalakeitto oli umpijäässä metalliastian. Jaoimme keittiövuorot ilman kiistoja ja kaikille kävi osallistuminen arjen pyörittämiseen. Keiton sulattelu veisi aikaa, joten sovimme, että osa leiriläisistä lähtee askartelutilaan diskoilemaan ja osa jää sulattelemaan keittoa. Tytöt ottivat tikkupullataikina- ainekset mukaan askartelutilaan ja valmistivat diskoilun ohella taikinan. Päivällisen jälkeen osa leiriläisistä pääsi pelaamaan hankipalloa ja toiset jäivät hoitamaan tiskit. Tunnelma oli rattoisa ja yllätyin positiivisesti nuorten osallistumisinnostuksesta.

ta arkitöihin. Arjen hallinta on jotakin toiminnallista, kokemuksellista, välitöntä palautetta antavaa ja siinä mielessä vastaansanomaton. Se on omaan elämään ja lähiympäristöön vaikuttamista omilla tiedoilla ja taidoilla ja tämän osaamisen kartuttamista. Arjen hallinnassa keskeistä on osaamisen lisäksi myös tiedon hankinnan ja käsittelyn taidot sekä vuorovaikutustaidot. (Lempinen 2007, 141.)

Iltaohjelmana meillä oli varattuna saunatila. Kello 18.00 marssimme saunalle ja sytytimme päivällä oppimiamme taitoja hyödyntäen takkaan tulet (kuva 8). Olimme suunnitelleet yhdessä ohjelmaa illaksi. Saunoimme, kuuntelimme leiriläisten mielimusiikkia, paistoinimme makkaraa, tikkupullia ja vaahtokarkkeja. Leikkimielisissä kilpailuisissa; kynä pulloon leikki, tulitikunheittokisa, yhdyssanaleikki, Kimble-mestaruus, saimme kokeilla sekä taitoja että onnea (ks. liite 4). Loppuillasta pantomiimiesitykset ja niiden arvailu nousivat illan kohokohdiksi. Saimme arvuutella ammatteja ja tunnetiloja toistemme esittäminä. Esiintyminen ilman sanoja ja draaman käyttö osoittautui jälleen käyttökelpoiseksi ohjelmanumeroksi. Tämä toiminta tuki sosiaalistamisleikkijä.

Kuva 8. Takkatuli roihuaa

Elämystä tuli myös siinä, että lauantain ja sunnuntain välisenä yönä kellot vaihdettiin kesäaikaan ja yö jäi tuntia lyhemmäksi. Yksi huonekunnista vaihtoi kellonajan jo illalla, ja matkapuhelimet vaihtoivat itsenäisesti kellon yöllä kesäaikaan, joten he heräsivät kaksi tuntia aiemmin.

Toinen leiripäivä sunnuntai 25.3.2012

Seuraavan aamuna aamiaisen jälkeen lähdimme katsomaan Anjalan koskea, joka kuohui vapaana (kuva 9). Ilma oli kirkastunut ja aurinko paistoi, mutta tuuli oli raakaa

Kuva 9. Koski kuohuu

Elämyspedagogiikka tarjoaa mahdollisuuden ekologiseen lähestymiseen ja ympäristökasvatukseen luonnon läheisesti ja luonnon itsensä ehdoilla. Tähän emme olleet pannotaneet, mutta nautimme kaikki kauniista maisemista.

Kello kymmeneltä meillä oli jälleen Anjalan nuorisokeskuksen ohjaajan ohjelmaa ja suuntasimme kohti labyrinttia. Ennen varsinaista labyrinttitehtävää meille annettiin koko ryhmälle tehtäväksi numeroiden järjesteleminen nolasta eteenpäin suurelle alustalle. Harjoittelukerralla saimme neljäänkymmeneen saakka ja seuraavalle kierrokselle saimme tehdä strategiasuunnitelman ja tavoitearvon ja pääsimmekin yhteistyöllä 60 asti. Yhteistyöstrategiamme oli, että jokaisella oli alustalla määrätty vastualue, jolta hänen tuli löytää seuraava numero.

Labyrinttitehtävässä saimme hakea metsään tehdystä labyrintista kaksi kuvaa, jotka olivat samannäköisiä kuin ohjaajan näyttämä kuva. Labyrintissa sai olla aina yksi henkilö kerrallaan joukkueesta kuvia etsimässä. Edellisen tullessa kuva kädessä, sai seuraava lähteä kuvan etsintään. Toiset joukkueetoverit saivat huutaa neuvoja labyrintin ulkopuolelta. Seuraavaksi saimme etsiä labyrinttiin piilotettuja palikoita yksi kerrallaan, ja sen jälkeen kun palikat oli tuotu, järjestelimme niistä sanoja (kuva 10). Meillä oli tosi hauskaa ja pieni kilpailuviettikin nousi pintaan.

Kuva 10. Toinen joukkueista ratkoo sanatehtävää

Aamupäivällä ehdimme vielä leikkiä peilileikkiä ja lähettää Anjalan dinomaskotin maailmalle. Peilileikki: Yksi leikkijöistä on peili, joka seisoo selin muihin. Toiset asettuvat lähtöviivalle noin 20 metrin päähän peilistä ja yrittävät liikkua kohti peiliä. Peili kääntyy silloin tällöin, yllättäen, liikkujiin päin. Jos hän huomaa jonkun liikkuvan, tämä joutuu palaamaan takaisin lähtöviivalle. Se, joka ensimmäisenä ehtii kosketamaan peiliä ja huutamaan oman nimensä on seuraava peili.

Tässä leikissä meillä oli tarina käytössämme. Tarkoituksenamme oli saada napattua muovinen leikkidinosaurus peilinä olevan leikkijän jalkojen juuresta ja kuljettaa se sa-laa lähtöviivalle. Jos peili arvaa kenellä dinosaurus on, hän joutuu palauttamaan dinosauruksen takaisin peilin luokse. Tämä leikki vaatii leikkijöiltä yhteistyötä ja keinoja harhauttaa peilinä olevaa leikkijää. Ryhmämme sai dinosauruksen lähtöviivalle ja se pääsi toivomalleen matkalle katselemaan maailmaa.

Kaikki aamupäivällä koetut tehtävät tukivat ryhmäaloitteisuustehtäviä (ks. Telemäki 1998, 44). Vuorovaikutus on vuorovaikutusta elämyksen ja muiden kokijoiden kanssa. Vuorovaikutukseen liittyy olennaisena osana yhteisöllisyyden tunne - koetaan jotakin yhdessä, osana yhteisöä, ryhmää tai perhettä. Toki yksinkin voi kokea elämyksen, mutta yhteisöllisyyteen liittyy tietoisuus siitä, että kokemus on yleisesti hyväksytty ja arvostettu ja nostaa näin kokijan sosiaalista statusta tai liittää häntä tiiviimmin tiettyyn ryhmään. Elämyksistä puhuttaessa vuorovaikutuksen elementti on erityisen tärkeä yksilöllisyyden luomisessa; henkilökohtaisella vuorovaikutuksella on ratkaiseva rooli kokemuksen välittämisessä yksilölle mahdollisimman onnistuneella tavalla. (Tarssanen & Kylänen 2007, 116.)

Runsaan lounaan jälkeen menimme vielä liikuntasaliin, jossa leikimme leirin loppuleikit, joita olivat säkkijuoksu, hassu kävely, sokkona pyöritys ja näyttelyleikki (liite

5). Nämä leikit olimme myös yhdessä suunnitelleet ja innostuimme jälleen näyttelyleikistä. Draaman käyttö osoittautui meille mieluisaksi ilmaisumuodoksi. Pari leiriläistä halusi vielä pelata salissa sulkapalloa ja toinen aikuisista jäi heidän kanssaan pelaamaan ja muut leiriläiset lähtivät siivoamaan paikkoja ja pakkaamaan autoja.

8.5 Leirin reflektointia

Ennen leiriä toteuttamani motivointi ja innostaminen olivat mielestäni onnistuneet hyvin. Leiriläiset olivat sisäistäneet hyvin oman tärkeän roolin leirin pyörittämisessä sekä arjentoiminnan tasolla että ohjelmallisesti. Olimme saavuttaneet elämysleirillämme sosiaalipedagogisessa mielessä muutamia tärkeitä tavoitteita kuten, osallisuus, itseapuun auttaminen, dialogisuus, toiminnallisuus, osallistuminen ja osallistaminen.

Ennen kotiin lähtöä joimme vielä lähtökahvit, jonka yhteydessä järjestin pienen kirjallisen kyselyn (ks. liite 6) selvittääkseni, miten leiri oli leiriläisten mielestä sujunut. Pyysin vielä leiriläisiä kertomaan minkä värinen leiri oli heidän mielestään ollut ja millä perusteella he päätyivät tiettyyn väriin.

Leiriläiset saivat kertoa kirjallisesti, mikä leirillä oli heidän mielestään ollut kaikkein kivointa. Kaikki leiriläiset olivat maininneet lumikenkäkävelyn, koska se oli uusi kokemus meille kaikille. Leiriläiset olivat pitäneet paljon saunaillasta ja yhteisesti vieteystä ajasta ja itse suunnittelemistamme toiminnoista. Ikävintä leirillä oli ollut joidenkin leiriläisten mielestä tiskaaminen ja ajanpuute. Suurin osa leiriläisistä ei keksinyt mitään kielteistä asiaa leirillä olost. Leiriläiset kuvailivat leiriämme seuraavin kommentein:

”Leirillä kivointa oli lumikenkäily, sillä se oli minulle aivan uusi kokemus. Pidin myös illalla saunomisesta ja yhdessä olost ja itse keksimistämme leikeistä.”

”Leirillä tylsintä oli tiskaaminen ja ajanpuute.”

Kysyttäessä olivatko leiriläiset oppineet omasta mielestään mitään uutta leirin aikana, leiriläiset kertoivat oppineensa hyvin konkreettisia asioita, kuten lumikenkäkävelyä, nuotion sytyttämistä ja uusia leikkejä. Sosiaalisten taitojen oppimista tai ryhmätyötaitojen hallitsemista kukaan ei ollut huomioinut. Leirille osallistunut tyttö kirjoitti omasta oppimisestaan:

”Lumikenkäilyä, uusia leikkejä, tulen teko oli minulle ensimmäinen kerta ja opin sen nyt.”

Pyysin leiriläisiä kuvailemaan värein, minkä värinen leiri heidän mielestään oli ollut ja miten he perustelisivat värin valinnan (ks. Väreistä ja värien symboliikasta). Vihreän värin olivat valinneet ne leiriläiset, jotka olivat huomioineet luonnonläheisyyden. He olivat molemmat miespuolisia henkilöitä. Kolme osallistujaa oli kuvannut leiriä keltaisella värillä. Heidän kaikkien vastauksissa leiri oli tuntunut iloiselta ja säästä huolimatta aurinkoiselta. Punaisen värin oli valinnut osallistuja, joka kuvasi leiriä onnelliseksi ja rauhalliseksi. Lilan valinnut henkilö oli selvästi aistinnut erilaisia tunnelmia ja elämyksiä, jotka välittyivät värin monimuotoisuutena. Leiriläiset ovat itse tulkinneet valitsemansa värin, enkä käsittele sitä teorian valossa sen syvällisemmin. Ilokseni totesin, että kukaan ei valinnut synkkiä värejä kuten musta tai ruskea. Seuraavana kahden leiriläisen kirjoittama arvio leirin väristä ja värin tulkinnasta:

”Vihreä, koska leiri oli niin toiminnallinen ja pirteä. Luonto oli myös lähellä.”

”Keltainen, vaikka sää ei ollut paras mahdollinen, mieli ja tunnelma olivat aurinkoisia.”

Leiriläiset olivat kaikki hyvin positiivisia heti leirin jälkeen. Tunsimme kollektiivista haikeutta pakatessamme leirivarusteita kasaan. Kaikki leiriläiset halusivat palata leirille myöhemmin. Leiriläisten kommentit siitä, mitä ovat leirillä oppineet, olivat hyvin konkreettisia asioita. Keskusteluissa tuli kuitenkin hyvin esiin myös toisenlaista oppimista. Esimerkiksi pantomiimi-arvausleikki tuotti myöhemmin keskusteluissa paljon pohdintoja. Leiriläiset arvioivat omia kykyjään sekä esittäjänä että arvaajana. Kaikki osallistujat olivat saaneet onnistumisen kokemuksia. Leiriläiset suunnittelivat pareittain arvaustehtäviä, jolloin tärkeäksi tuli toisen huomioiminen ja yhteisten pelisääntöjen luominen pantomiimi-arvausesitykseen. Esimerkiksi yhden parin esittämä golfin pelaaja ja mailapoika saivat kaikki osallistujat innokkaana arvailemaan tekemistä ja se ilon ja onnistumisen tunne oli koko ajan läsnä, kun esityksiä arvailtiin ja lopuksi onnistuttiin tunnistamaan tekeminen. Sekä esittäjät että arvuuttelijat saivat kokea onnistumisen iloa ja kaikki pääsivät nauttimaan omasta luovuudestaan ja ilon näyttämisestä ryhmälle.

Samoin kaikkien suosima lumikenkäily tuotti paljon keskustelua. Leiriläiset kuvailivat yksityiskohtaisesti omia kokemuksiaan; miten tuntui alussa vaikealta tasapainotella

lumikengillä ja miten lenkkimme lopussa, kun tekniikka oli jo hallinnassa, kaikki tuntui paljon helpommalta. Opettelimme menemään lumikengillä alamäkeä, joka oli myös haasteellinen kokemus. Fyysisellä tasolla asiakas kokee ympäristöönsä aistiensa kautta. Fyysisellä tasolla elämys otetaan vastaan, koetaan, tunnetaan, havaitaan ja tiedostetaan. Fyysisten aistimusten avulla tiedostamme, missä olemme, mitä tapahtuu ja mitä teemme. (Tarssanen & Kylänen 2007, 117.)

Järjestin yhteisen muisteluiltapäivän leiriläisille heinäkuussa 2012, jolloin katselimme ottamiamme valokuvia ja muistelimme leirin kulkua. Kaikilla oli paljon kerrottavaa ja muisteltavaa, ja pieni haikeuskin hiipi esiin. Lupasin harkita leirin järjestämistä uudelleen ensi keväänä. Ammatillisen perhekodin, Elmerikodin, ja nuorten omista toiveista olemme päättäneet järjestää samanlaisen leirin ensi keväänä. Hämmennystä leiriläisten mielessä herätti vasta tässä vaiheessa se, että teen leiristä opinnäytetyön. Asiasta keskusteltuamme leiriläiset olivat luottavaisia minua kohtaan ja olivat iloisia, että sain näin hausalla tavalla itselleni materiaalia opinnäytetyöhöni. Valokuvien käyttöön sain leiriläisiltä ja heidän huoltajiltaan suullisen luvan. Mielenkiintoista oli, että leiriläiset muistelivat eri asioita leirin sisällöstä. Yksi korosti selviytymistaitoja ja toinen puolestaan leirin tunnelmaa. Oletin, että leirin sisältö antoi jokaiselle leiriläiselle jotain henkilökohtaista, josta voi oppia joko konkreettisia asioita, tai ryhmässä olemisen taitoja ja hyvässä tapauksessa näitä molempia.

9 TAVOITTEIDEN ARVIOINTIA

Tavoitteenani oli suunnitella ja toteuttaa sosiaalipedagogisella työorientaatiolla elämysleiri lastensuojelun sijaishuollon nuorille, yhdessä nuorten kanssa ja nuorten osallisuutta vahvistaen. Ensisuunnitelmassa oli leiri ammatillisessa perhekodissa asuville nuorille, mutta jo leirin suunnitteluvaiheessa leirille osallistumiskiinnostuksensa osoitti yksi sijaisperheessä asuva nuori, yksi laitoksessa asuva nuori ja omasta perhekodistani kaksi nuorta. Yksi nuorista oli erityisnuori, joka halusi kovasti leirille, vaikka hänellä ei ollut lastensuojelullista taustaa. Lähiseudun ammatillisista perhekodeista olisi halukkaita leiriläisiä ollut myös tulossa. Halusin kuitenkin, että jokaisella leiriläisellä on osallisuuden kokemuksen tunne ja rajoitin leiriläisten määrän viiteen osallistujaan. Isommassa ryhmässä hiljaisemmat jäävät helposti huomioimatta ja halusin, että jokainen leiriläinen saa tilaisuuden olla esillä ja osallistua.

Leirillä olevien aikuisten oli tarkoitus olla tasavertaisia leiriläisiä muiden leiriläisten kanssa. Tämä tavoite onnistui mielestäni hyvin. Kaikki leiriläiset osallistuivat innokkaasti leirin pyörittämiseen: tiskivuorot, pöytien kattamiset, siivoamiset sujuivat ilman suuria ponnisteluja tai kiistelyjä tekijöiden suhteen. Samanarvoisuutta tuki myös yhteinen osallistuminen Anjalan nuorisokeskuksen järjestämään ohjelmaan, jossa leiriohjaajat olivat leiriin osallistujia: dialogisuhteessa leiriläisiin. Arjen organisoinnin, kuten tiskaamisen ja ruuan esille laiton hoidimme jokainen vuorollaan ryhminä, jotka leiriläiset itse olivat tuottaneet. Halusin, että leiriläiset tuntuivat olonsa tasavertaisiksi toimijoiksi meidän aikuisten kanssa. Mielestäni tavoite saavutettiin ja toisen aikuisen kanssa emme tehneet kotitöitä yhtään sen enempää tai vähempää kuin toiset leiriläiset. Toimintana osallistuminen saa monenlaisia muotoja riippuen toimintaympäristöstä. Osallistuminen kotitöiden tekemiseen on sosiaalisen kasvun ja yhteisöön kiinnittymisen kannalta merkityksellisiä, siinä missä osallistuminen esim. rasminvastaiseen mielenosoitukseen. (Nivala 2010, 112.)

Leiri onnistui mielestäni yli odotusten. Leiriläiset tuntuivat nauttivan leiristä täysin siemauksin. Innostuneisuus ei laantunut koko leirin aikana. Ohjelmaa oli sopivasti ja toiminnallisuus leimasi leiriä. Loppureflektoinnissa suurin osa oli kokenut leirin ohjelman sopivasti eteneväksi, mutta yksi leiriläisistä koki, että vapaata aikaa oli liian paljon ja yksi leiriläisestä koki puolestaan, että ohjelmaa oli liian paljon ja tiiviisti.

Yksi leiriläisistä, joka on tottunut sosiaalipedagogiseen työöteeseen, oli ilman muuta leirin yksi selkäranka. Hän osallistui koko ajan aktiivisesti leirin kulkuun ja otti kaikki osallistujat huomioon havainnoimalla muiden olotiloja. Hän oli omasta perhekodistani ja minulle tutuin leiriläisistä. Olisi ollut mielenkiintoista nähdä hänen osallisuutensa vieraammassa porukassa.

Laitoksesta tullut leiriläinen oli mukana toiminnassa, mutta hän odotti aina kehotusta aloittaakseen toiminnan. Hänellä oli selkeästi muodostunut kuva auktoriteettivetoisesta toiminnasta. Hän varoi selkeästi ottamasta kantaa leirin kulkuun ja kysyi aina luvan toiminnalleen sellaisissakin tilanteissa, missä oma harkintakyky olisi riittänyt. Esimerkiksi hän ei ollut käyttänyt omaa harkintakykyään kattaessaan pöytää ja valitessaan välipalaa, vaan halusi aikuisen hyväksynnän valinnalleen ennen päätöksentekoa. Etukäteen olimme sopineet, että jokainen voi tehdä päätöksen joko yksin tai pareittain. Samoin ohjauksellisessa toiminnassa hän odotti aina aikuisen paikalle tuloa.

Sijaisperheestä tullut leiriläinen oli selkeästi tottunut toimimaan itsenäisesti. Hän esimerkiksi oma-aloitteisesti lakaisi eteisen lattialta kurat pois. Hän ei kuitenkaan ottanut aina huomioon muita leiriläisiä. Hänessä korostui itsenäisyys ja puuttui yhteisöllinen ajattelu. Hän ei esimerkiksi jakanut saunailtaan tuomiaan karamelleja muiden kanssa, vaikka toiset tarjoilivat kilvan toisilleen ja hänelle omia karamellejaan. Persoonana hän oli valloittava ja ihanan iloinen ja säteili ympäristöönsä hyvää oloa.

Leiriläisistä nuorin oli ollut sijaishuollossa vasta reilun vuoden. Hänellä oli selkeästi vaikeinta osallistua leirin yhteisölliseen toimintaan. Leirin suunnitteluun hän osallistui aktiivisesti. Leirin edetessä huomasin hänessä suurimman muutoksen. Hän ymmärsi leirin idean ja leirin loppupuolella teki innokkaasti oman osuutensa arkitöistä. Hän oli myös voimakkaimmin sitä mieltä, että leirin olisi pitänyt kestää pidempään. Hän viihtyi erityisesti miespuolisen aikuisen seurassa ja nautti saamastaan positiivisesta palautteesta.

Näistä havainnostani ei näin pienen otoksen jälkeen voi tehdä mitään luotettavia johtopäätöksiä, mutta asiaa olisi tietysti mielenkiintoista tutkia tarkemmin; vaikuttaako huostaan otetun nuoren sijoituspaikka hänen aktiivisuuteensa toimia ryhmän tasavertaisena jäsenenä? Sijaishuollon vaikuttavuudesta puhutaan paljon, ja se, mihin kulloinkin sijoitetaan, on ”trendikysymys”. Itse aloitin työskentelyn sijaishuollossa 2000-luvun alussa ja olen huomannut jo runsaan kymmenen vuoden aikana erilaisia suuntauksia. Sukulaissijoituksia ei suosittu 2000-luvun alussa ja laitossijoitusten määrä kasvoi. Nyt 2012 vuoden alusta jo lakimuutoksella suositaan sukulaissijoituksia ja sijaisperheeseen sijoittamista. Olen näyttänyt leiriin osallistuneille nämä arviointini heistä ja he ovat antaneet luvan niiden julkaisemiseen tässä opinnäytetyössä.

Tavoitteenani oli lastensuojelulapsen osallisuuden kokeminen ja vahvistaminen hänen omassa kokemusmaailmassaan. Tähän tarkoitukseen suunnittelimme ja toteutimme yhdessä elämysleirin. Osallisuuden ja elämyksellisyyden yhteisvaikutuksella pyrin yksilön omaan suoriutumiseen ja kykyyn toimia toisten kanssa sosiaalisessa yhteisössä. Kasvatuksellisenä vaikutuksena toivoin itseluottamuksen kasvua omiin mahdollisuuksiin luottamiseen ja sitä kautta syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn. Miten nämä tavoitteet toteutuivat, on mahdotonta arvioida yhden kokemuksen perusteella. Pitkällä aikavälillä ja tätä menetelmää systemaattisesti käyttäen voivat tulokset näkyä. Omat kokemukseni vahvistivat omaa käsitystäni siitä, että oma osallisuus omassa elämässä on kaik-

kein tärkeintä innostumisen ja vastuun ottamisen näkökulmasta, jolla voi olla positiivisia vaikutuksia myöhempään elämään. Tämä on laajemman tutkimuksen aihe, ja vaatisi pitkäkestoista seurantaa.

Opinnäytetyötäni tehdessä olen oivaltanut sijoitettujen nuorten osallisuuden tärkeyden heidän omassa elämässään. Hyvän arjen vahvistaminen ja yhdessä erilaisten toimintojen suunnittelu antaa nuorille itseluottamusta, mutta myös itsetuntemusta selvitä elämän haasteista. Yksittäinen leiri tai joku muu erillinen toiminta ei varmasti pelasta ketään syrjäytymiseltä. Nuorten kuuleminen ja motivointi yhteiseen toimintaan tulee mielestäni olla päivittäistä. Isojen projektien, kuten leirien ja matkojen suunnittelu tulee toteuttaa pitkäjänteisesti ja nuorten sitouttaminen niihin tulee tapahtua mielestäni projektin omaisena kasvuprosessina, joka kasvattaa nuoria päämäärätietoisiksi, itseensä luottaviksi kansalaisiksi.

10 LOPPUPOHDINTA

Syrjäytymisen ennaltaehkäisy ja arjessa selviytyminen ovat nousseet tänä syksynä eri tahoilta hyvin ajankohtaiseksi aiheeksi. Presidentti Sauli Niinistö on peräänkuuluttanut ”Ihan tavallisia asioita”. Lastensuojelun sijaishuollon nuoret ovat laatineet laatusuosituksia ”Suojele unelmia, vaali toivoa”, sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Huostassa olevien poikien määrä on noussut, mutta yhä useammat pojat kuitenkin syrjäytyvät. Voiko asialla tehdä mitään? Pitäisikö sijaishuollossa kiinnittää enemmän huomiota uusien ja vanhojenkin menetelmien käyttöönottoon, jotka tarjoaisivat nuorille kokemuksellista oppimista elämysten ja seikkailujen kautta? Omassa opinnäytetyössäni elämysleirille osallistujat olivat tyttöjä yhtä poikaa lukuun ottamatta. Leirille osallistuneen pojan kohdalla huomasi suurimman muutoksen leirin aikana ja leirin jälkeen. Oman tulkintani mukaan hän selkeästi havaitsi, että yhteistoiminnalla ja ryhmässä toimimalla päästään parempiin tuloksiin. Eteenkin leirin miespuolisen aikuisen rohkaisu ja positiivinen tuki sai hänet toimimaan ryhmän edun mukaisesti. Kokemusten toistuminen saa varmasti aikaan käyttäytymisen muutoksen ja integroituminen lähiyhteisöön ja sitä kautta yhteiskuntaan tapahtuu.

Sosiaalipedagoginen työorientaatio on minun sydäntäni lähellä. Lastensuojelun sijaishuollon lapset ovat syrjäytymisvaarassa ja ylisukupolvinen syrjäytyminen on valitettavasti usean kohtalo. Sosiaalipedagogisella työllä voi mielestäni rohkaista lapsia oman elämänsä ottamista omiin käsiin. Mielestäni lastensuojelun sijaishuollossa ole-

vat lapset joutuvat liian aikaisin ja valmistautumattomina ottamaan kantaa oman elämänsä raadollisuuteen ja heidän sosiaalinen kasvunsa saattaa häiriintyä. Nuoret ovat uupuneet edes yrittämään elää harmoniassa ympäristön kanssa. Arjen hallinnan ja laajemmin koko elämänhallinnan opettaminen on sijaishuollon ammattikasvattajien velvollisuus sijaishuollon lapsia kohtaan. Kivelän ja Lempisen (2010) kuvailema arjenhallintamalli on mielestäni hyvin konkreettinen ja auttaa tietysti yksilöä itseään, mutta myös meitä ammattilaisia, esim. lastensuojelussa työskenteleviä, hahmottamaan lasten ja nuorten kannalta niitä elämän hallinnan taitoja, joita jokaisen itsenäisen yksilön tulisi hallita omassa arjessaan.

Mielestäni lastensuojelun lapsen kohtalo ei tarvitse olla ylisukupolven syrjäytyjä. Ylisukupolvisten syrjäytymiskierteiden katkaiseminen ja lapsen kasvattaminen omiin kykyihinsä ja selviytymiseensä luottamiseen on ensiarvoisen tärkeää. Sosiaalipedagogisella lastensuojelulasten kasvatustyöllä tähän ongelmaan voimme pyrkiä etsimään ratkaisua ja suoda lapselle mahdollisuus omaksua uusia ajatusmalleja yhteiskunnan jäsenenä toimimiseen. Häntä tulee innostaa näkemään omat mahdollisuutensa ja tässä välineenä voimme käyttää mm. sosiaalipedagogisesti suuntautunutta elämyspedagogiikkaa ja seikkailukasvatusta.

Haaste lastensuojelun kentälle on, että saamme lapset tuntemaan olonsa tärkeiksi ja rakastetuksi. Ilman tätä kokemusta ei voi mielestäni kasvaa itsenäiseksi, osallistuvaksi aikuiseksi, joka ottaa kantaa myös yhteiskunnallisiin vaikutuskanaviin. Lastensuojelun lasten ja nuorten kohdalla tämä on mielestäni kuntoutuksen lähtökohta.

Pohtiessani teoriapohjaa leirin toteutuksen näkökulmasta sekä kuvaamani elämyskolmio, että Telemäen jo 1998 kuvaama leirin kulku sopivat hyvin leirimme taustaineistoksi. Mielestäni yksittäisellä leirillä ei saavuteta paljon, mutta toistuvat osallisuuden kokemukset ja elämyksellisyys pitkällä aikajanelalla vahvistavat osallisuutta, elämänhallintaa, ja niiden kautta tarjoavat yksilölle positiivisia kokemuksia yhteisössä toimimisesta, omista vaikutuskanavista ja estävät yksilöä syrjäytymästä.

Sosiaalipedagogisella elämysleiritoinnalla on selkeästi tarvetta. Nuorten oma osallistuminen leirin suunnitteluun ja toteutukseen motivoi leiriläisiä selkeästi ottamaan vastuuta leirin onnistumisesta. Oman osallisuuden kokeminen on mielestäni tärkeää kaikille nuorille, mutta erityisesti lastensuojelun sijaishuollon nuorille. Heidän elämässään on tapahtunut paljon sellaista, mihin itse ei ole voinut vaikuttaa. Leirintoi-

minnan avulla he voivat saada itselleen tärkeitä, onnistuneita osallisuuden kokemuksia, jotka siivittävät jatkossa ottamaan kantaa oman elämänsä kulkuun ja vastuun ottamiseen omasta elämästään. Monet sijaishuollon nuoret elävät vain tätä hetkeä uskaltamatta suunnitella tulevaisuutta. Osallistuminen tällaiseen leirihankkeeseen, sen suunnitteluun ja toteutukseen, antaa kokemusta asioiden ennalta suunnitteluun ja kokemuksen siitä, että hyvin suunniteltu on jo puoleksi tehty. Toisaalta kaikkea ei voi ennalta suunnitella ja yllätyksiinkin täytyy osata varautua. Tämäkin kokemus antaa elämän ymmärrystä ja kokemuksen siitä, ettei yksi pieleen mennyt asia merkitse isossa kokonaisuudessa juuri mitään ja vaikeudet on tarkoitettu voitettaviksi.

Itse kiinnostuin seikkailukasvatuksen käytöstä terapeuttisena menetelmänä, joka on avattu Karppisen & Latomaan(2010) kirjassa. Opinnäytetyön elämyleirin tarkastelunäkökulmaksi otin kuitenkin sosiaalipedagogisen näkökulman. Lastensuojelun sijaishuollon lapset ja nuoret ovat usein kokeneet traumatisoivia kokemuksia elämässään, ja elämyksiä suunnitellessa on ne otettava huomioon, ja leirin aikuisten on hyvä tietää erityisongelmista. Oman leirini onnistumisessa yksi tärkeä osa oli se, että kaikki leiriläiset olivat minulle jollakin tavalla tuttuja ja pystyin etukäteen ennakoivaan mahdolliset ongelmat, jotka olisivat mahdollisesti vaikuttaneet koko leirin ilmapiiriin.

Haasteeksi koen sen, että jos leirille tulijat olisivat olleet minulle aivan tuntemattomia, miten leirin tunnelma olisi pysynyt niin hyvänä. Leirin suunnittelussa nousee haasteeksi se, että prosessin tulee olla pitkä, sillä nuoret on saatava vakuutetuksi siitä, että heidän osallistuminen ja osallisuus ovat avainasemassa leirin onnistumisen kannalta sosiaalipedagogisessa viitekehyksessä. Tapaamisia nuorten kanssa kasvotusten ennen leiriä olisi järjestettävä useita. Pelkkä blogin olemassaolo ei mielestäni korvaa osallisuuden vaateita, vaikka sosiaalinen media nuorten maailmassa valtaa yhä enemmän alaa.

Telemäki kirjassaan käsittelee ekologista elämyspedagogiikka, joka on sydäntäni lähellä. Elämyspedagogiikka tarjoaa mahdollisuuden ekologiseen lähestymiseen ja ympäristökasvatukseen luonnon läheisesti ja luonnon itsensä ehdoilla. Omassa elämyleirissämme ei tätä elementtiä korostettu, mutta katson ekologisen näkökulman huomioon ottamista kasvatuksessa ja koulutuksessa hyvin tärkeänä, joka liittyy koko maapallon ekologiseen tasapainoon ja tulevaisuuteen. Kaksi leiriläistä oli loppureflektoinnissa huomionnut luonnon läheisyyden, vaikka sitä ei leirin aikana huomioitu.

Opinnäytetyön yksi merkitys on rohkaista lastensuojelulaitoksia ja lastensuojelun perhekoteja sekä sijaisperheitä ennakkoluulottomasti lähtemään yhteiselle seikkailulle, pois arjen kuvioista ja totutuista rutiineista. Leiri on yhdistävä kokemus, ja leirin aikuiset joutuvat toimimaan ilman suojaavia kulisseyksiä, he joutuvat ratkomaan ongelmia nuorten kanssa yhdessä ja ottamaan vastaan nuorilta tulevaa apua ja ongelman ratkaisuja.

Olen opiskellut työni ohella ja kiitokseksi saamastani kannustuksesta lähetän omaan perhekotiin, jonka nuoret ovat mahdollistaneet opiskeluni, vaikka olenkin fokusoinut huomioni perhekodin vanhempana ja toimitusjohtajana olemiseen koko opiskelujeni ajan. Samoin kiitokset kuuluvat myös omalle biologiselle perheelleni, joka on omalla panoksellaan mahdollistanut elämysleirin toteutumisen ja kannustanut minua opiskelemaan. Kiitän myös Anjalan nuorisokeskuksen osaavia ja iloisia ohjaajia sekä tietysti lehtori Paulette Etelävuorta joustavasta opinnäytetyöyhteistyöstä.

LÄHTEET

Airaksinen, T. 2009. Toiminnallisen opinnäytetyön kirjoittaminen. Saatavissa: <http://www.slideshare.net/TiinaMarjatta/toiminnallinen-opinnytety-tekstin> [viitattu 14.11.2012].

Ammatillisten perhekotien liitto ry. APKL:n internetsivut. Saatavissa: <http://apkl.fi/> [viitattu 3.7.2012].

Eischer, H. 2012. Sosiokulttuurinen innostaminen nuorisotyössä ja kansalaistoiminnassa. PowerPoint-esitys 10.2.2012. Setlementti.fi internetsivut. Saatavissa: <http://www.setlementti.fi/uusi-paikallisuus/materiaalia/sosiokulttuurinen-innostaminen/> [viitattu 14.11.2012].

Elämyskolmio. 2009. LEO Finlandin internetsivut. Saatavissa: <http://www.leofinland.fi/index.php?name=Content&nodeIDX=3615> [viitattu 28.7.2012].

Elämyspedagogiikka. Outward Bound Finland ry:n internetsivut. Saatavissa: <http://www.outwardbound.fi/experiential-learning> [viitattu 29.7.2012].

Gellin, M., Gretschel, A., Matthies, A.-L., Nivala, E., Oranen, M., Sutinen, R. & Tansanko, P. 2012. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Lasten ja nuorten asema hyvinvointipalveluissa. Teoksessa: Gretschel, A. & Kiilakoski T. (toim.) Demokratiaoppitunti. Helsinki: Hakapaino.

Hakkarainen, J. 2009. Sosiaalipedagogiikka ja sosiokulttuurinen innostaminen ammatillisen identiteettini rakennusaineina. Tampereen ammatillinen opettajakorkeakoulu. Opettajakoulutuksen kehittämishanke.

Hotari, K.-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa: Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino.

Huostaanotto. Sosiaali.fi-internetsivut. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/> [viitattu 14.7.2012].

Hämäläinen, J. 2001. Johdatusta sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Savon kopiokeskus Oy/ yliopiston painatuskeskus.

Hämäläinen, J. 2010. Sosiaalipedagogiikka teorian ja käytännön suhteena. Teoksessa: Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 2010. Kuopio: Kuopion kaupungin painatuskeskus.

Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY.

Ihan tavallisia asioita. Saatavissa: <http://www.tavallisia.fi/>. Presidentti Niinistö nuorten syrjäytymisestä. [viitattu 28.9.2012].

Iivonen, E. 2012. Mitä lastensuojelussa tapahtuu? Julkisten ja hyvinvointialojen liiton internetsivut. Saatavissa:

http://www.jhl.fi/files/images/koulutus/jhl_25_10_12_lastensuojelu.pdf. [viitattu 16.11.2012].

Innostamisen opit. INTO internetsivut. Saatavissa:

http://www.innostaja.net/index.php?lk_id=2 [viitattu 23.9.2012].

Innostajan ominaisuudet ja innostajatyypit. Kansalaisyhteiskunta.fi internetsivut. Saatavissa: <http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/> [viitattu 10.10.2012].

Innostuskirja Nyt. Sosiokulttuurisen toiminnan polunpäitä. Kansalaisyhteiskunta.fi internetsivut.

http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/osallistuminen_ja_vaikuttaminen/innostuskirja._nyt. [viitattu 24.11.2012].

Kasvattajina uusi tilanne ja aidot haasteet. Suomen nuorisokeskusten internetsivut.

Saatavissa: <http://www.snk.fi/fi/toiminta/seikkailukasvatus/seikkailukasvatus+mita+se+on/> [viitattu 24.11.2012].

Karppinen, S.J.A. 2010. Seikkailukasvatus- erilainen tapa opettaa ja oppia. Teoksessa: Latomaa, T. & Karppinen, S.J.A. (toim.) Seikkaillen elämyksiä II. Tampere: Juvenes Print.

Kavilo, S. 2010. Voiko innostamalla kasvattaa? – Näkökulmia sosiokulttuurisen innostamisen soveltamiseen koulukasvatuksessa. Teoksessa: Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 2010. Kuopio: Kuopion kaupungin painatuskeskus.

Kivelä, V. & Lempinen, J. 2010. Arki hallintaan - Nuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen. KOTA – Lasten ja nuorten hyvinvointi ry 2009. Turenki: Kirjapaino Jaarli Oy.

Kohti parempaa elämänhallintaa. Suomen nuorisokeskusten internetsivut. Saatavissa: <http://www.snk.fi/fi/toiminta/sosiaalinen+vahvistaminen/> [viitattu 25.11.2012].

Kurki, L. 2011. Sosiokulttuurinen innostaminen yhteisötyönä. Teoksessa: Ruuskanen, P., Savolainen, K. & Suonio, M. (toim.) Toivo sosiaalisessa. Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. Copyright UNIPress ja kirjoittajat. Painettu EU:ssa.

Kurki, L. 2008. Innostava matkailu. Sosiokulttuurinen innostaminen ja vapaa-aika. Tampere: Juvenes Print - Tampereen Yliopistopaino Oy.

Kurki, L. 2002. Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.

Lapsen osallisuus. Sosiaaliportin internetsivut. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/> [viitattu 23.11.2012].

Lasten ja nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa. 2011. Euroopan neuvoston politiikkatutkinta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:37.

Lastensuojelu. Kunnat net-internetsivut. Saatavissa: <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/lapset/lastensuojelu/Sivut/default.aspx> [viitattu 17.7.2012].

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lastensuojelulakiin, perhehoitajalakiin ja omaishoitajalakiin on tullut muutoksia.

Kunnat.net internetsivut. Saatavissa:

<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/lapset/lastensuojelu/lakimuutokset/Sivut> [viitattu 1.8.2012].

Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportin internetsivut. Saatavissa:

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/> [viitattu 23.9.2012].

Lastensuojelun tilastotietoa. Sosiaaliportin internetsivut. Saatavissa:

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/tuke/lastensuojeluntilastoa/> [viitattu 23.11.2012].

Latomaa T. 2007. Mieli elämys-, merkitys- ja kokemusmaailmana. Teoksessa: Latomaa T. & Karppinen S.J.A. (toim.) Seikkaillen elämyksiä II. Tampere: Juvenes Print, s. 27.

Latomaa, T. & Karppinen, S. 2007. Seikkaillen elämyksiä. Seikkailukasvatuksen teoriaa ja sovelluksia. Tampere: Juvenes Print.

Latomaa, T. & Karppinen, S. J.A. 2010. Seikkaillen elämyksiä II. Elämyksen käsitehistoriaa ja käytäntöä. Tampere: Juvenes Print.

Lempinen, J. 2010. Nuorten arki hallintaan seikkailukasvatuksella. Teoksessa: Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 2010. Suomen Sosiaalipedagoginen Seura ry.

Lempinen, J. 2007. Seikkailukasvatuksella arjenhallintaan. Teoksessa: Latomaa T. & Karppinen, S.J.A. (toim.) Seikkaillen elämyksiä II. Tampere: Juvenes Print.

Mitä on seikkailukasvatus? Seikkailukasvatus.fi- internetsivut. Saatavissa:

www.seikkailukasvatus.fi [viitattu 14.11.2012].

Monimuotoinen / toiminnallinen opinnäytetyö. Virtuaali- ammattikorkeakoulun internetsivut. Saatavissa: <http://www.amk.fi/opintojaksot/030906> [viitattu 6.10.2012].

Myrskylä, P. 2012. PowerPoint-esitys: Nuorten syrjäytyminen. Helsinki: Valtakunnalliset lastensuojelun sijaishuollon päivät 3.10.2012.

Määttä, P. 1999. Perhe asiantuntijana. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Nivala, E. 2010. Osallistuminen sosiaalipedagogisen toiminnan periaatteena. Teoksessa: Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 2010. Suomen Sosiaalipedagoginen Seura ry, s. 44–45.

Nivala, E. 2011. Sosiaalipedagogiikka nuorten yhteiskunnallisen kasvun tukena. Teoksessa: Räihä P. & Steiner T. (toim.) 2011. Samalta viivalta 5. Juva: Bookwell Oy, s. 41

Elämyspedagogiikka. Outward Bound Finland ry: n internetsivut. Saatavissa: <http://www.outwardbound.fi/experiential-learning> [viitattu 29.7.2012].

Ranne, K. Sosiaalipedagogiikka koulutuksessa ja työelämän kehittämisessä. Teoksessa: Ranne, K. & Sankari, A. Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T. 2005. Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Satakunnan ammattikorkeakoulun julkaisuja, s.14–15.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.

Sijaishuollossa olevien poikien tarpeet jäävät usein huomaamatta. Lastensuojelun keskusliiton internetsivut. Saatavissa: http://www.lskl.fi/tiedottaa/tiedotusvalineille/tiedotteet/sijaishuollossa_olevien_poikien_tarpeet_jaavat_usein_huomaamatta.2706.news [viitattu 13.11.2012].

Sosiaalipedagogiikka nuorten yhteiskunnallisen kasvun tukena. Teoksessa: Räihä, P. & Steiner, T. (toim.) Samalta viivalta 5.

Suomen nuorisokeskukset. Suomen nuorisokeskusten internetsivut. Saatavissa: <http://www.snk.fi/fi/etusivu/> [viitattu 6.11.2012].

Tarssanen, S. & Kylänen, M. 2007. Entä jos elämyksiä tuotetaan? Teoksessa: Lato-
maa T. & Karppinen S. J. A. (toim.) Seikkaillen elämyksiä II. Tampere: Juvenes Print, s. 114-118.

Taskinen, S. 2006. Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Telemäki, M. 1998. Johdatus seikkailukasvatuksen teoriaan. Oulu: Oulun yliopisto.

Urponen, H. 2011. Lapin yliopiston opiskelijoiden arjen elämyksiä. Pro gradu- tutkielma. Saatavissa:

<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/71977/HarrietUrponen.gradu.pdf>. [viitattu 27.6.2012].

Vario, P., Barkman, J., Kiili, J., Nikkanen, M., Oranen, M. & Tervo, J. 2012. ”Suojele unelmia, vaali toivoa” Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:b. Helsinki: Aksidenssi Oy.

Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Väreistä ja värien symboliikasta. Teosofia net-internetsivut. Saatavissa:

<http://www.teosofia.net/> [viitattu 25.11.2012].

Yleissopimus lasten oikeuksista. Unicefin internetsivut. Saatavissa:

http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko [viitattu 12.2.2012].

TERVETULO A TOIMINNALLISELLE ELÄ- MYSLEIRILLE 24.3-25.3.2012 ANJALAN NUORISOKESKUKSEEN

LEIRIN OHJELMA LAUANTAINA 24.3.2012

9.20 LÄHTÖ PALOHARJUNTIE 20

10.00 SAA PUMINEN ANJALAAN JA MAJOITTUMINEN

10.30 TUTUSTUMISLEIKKEJÄ

- ❖ – 15 MIN (NIMET POISTETTU)
- ❖ – 15 MIN
- ❖ – 15 MIN (SELKÄÄN PIIRTÄMISLEIKKI)
- ❖ – 15 MIN
- ❖ – 15 MIN
- ❖ –(JOS HALUAA) 15 MIN / HENKILO

12.00 LOUNAS

13.00 LUMIKÄVELY + LUMIRIEHA (SÄÄVARAUS) TAI SELVIYTYMISTÄIDOT (ANJALAN OHJELMA)

PÄIVÄPALA / KAHVIT

16.30 PÄIVÄLLINEN / TIKKUPULLATAIKINAN TEKO

18.00 SAUNAILTA; SAUNOMINEN, MAKKARAN PAISTO, TIKKUPULLIA, LEIKKIMIELISET KILPAILUT, OMAA MIELIMUSIIKKIÄ VOI TUODA MUKANAAN, DISKO

OHJELMASSA: YHDYSSANALEIKKI, TULITIKUN HEITTO, KYNÄ PULLON LEIKKI, KIMBLE-KILAPILU

22.00 HIPSUTELLAAN NUKKUMAAN

LEIRIN OHJELMA SUNNUNTAINA 25.3.2012

8.30 HERÄTYŚ JA AAMUPALA

10.00 LABYRINTTI (ANJALAN TOIMINTAA)

12.30 LOUNAS

13.00 LOPETUSOHJELMAA JA PALAUTEKIERROS LIIKUNTASALISSA

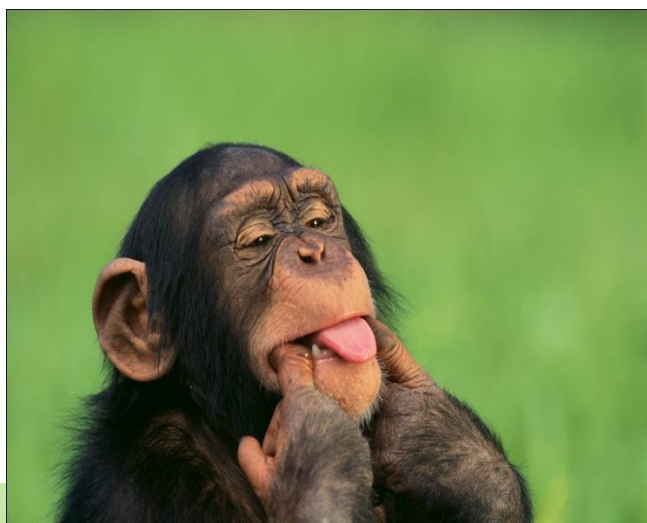
- SÄKKIKÄVELY
- HASSUKÄVELY
- SOKKOKÄVELY
- NÄYTTELYLEIKKI

14.00 PÄIVÄPALA JA LÄHTÖKAHVIT

14.30 KOTIIN LÄHTÖ

LEIRILLE MUKAAN PAKATAAN:

- ❖ ENNAKKOLUULOTON, AVOIN MIELI JA REILU RYHMÄHENKI
- ❖ LIIKUNTAAN SOPIVAT ULKOILUVAATTEET JA HYVÄT ULKOILUJALKINEET
- ❖ VOIT OTTAA OMIA HERKKUJA ILLAKSI SAUNALLE
- ❖ ILOINEN MIELI

YÖPYMISVÄLINEET (YÖPUKU JA PESU-/SAUNAVÄLINEET) KYLPY-PYYHE YÖVYMMME SOLUASUNNOSSA, JOSSA KAIKKI TARPEELLINEN (MYÖS LIINAVAAATTEET)

Terveisin Elsa

Mitä sinun mielestäsi on elämys?

Jos tekisit jotain elämyksellistä, mitä tekisit?

Oletko joskus osallistunut johonkin elämykseen tai elämykselliseen kokemukseen?

Miltä se tuntui?

Tekisitkö sen uudelleen?

Miltä elämyksen jälkeen tuntui?

Jos uskaltaisit tehdä jotain ”jännää”, mitä se olisi?

Pelkäätkö korkeita paikkoja?

Jos saisit valita ”elämyksen”, mitä se mahtaisi olla?

Sosiaalistamisleikit eli tutustumisleikit

1. Mistä pidät piiri?

Leikkijät istuvat piirissä selin ohjaajaan. Ohjaaja sanoo jonkin ominaisuuden. Kun piirissä olija kokee ominaisuuden sopivan itselleen, hän sanoo oman nimensä ja kääntyy ohjaajaan päin.

2. Tuntotaulu

Leikkijät seisovat jonossa. Jokaisella on kynä kädessään ja paperi selässään. Jonon viimeinen piirtää edessään seisovan selkään haluamansa kuvion, numeron tai kirjaimen. Tämä puolestaan yrittää piirtää saman kuvion edessään olevan selkään. Näin kuvio etenee selästä toiseen, kunnes jonon etummainen piirtää sen paperille tai liitutaalulle. Lopuksi katsotaan, muuttuiko kuvio matkalla.

3. Hauska tutustumiskilpailu

Leikkijät muodostavat noin viiden hengen ryhmiä. Ryhmäläiset seisovat rivissä. Leikinjohtaja määrää, millaiseen järjestykseen he rivissä asettautuvat: esim. aakkosjärjestyksen, kengännumeron, pituuden tai iän mukaan. Ryhmän voi myös kärkeä muodostamaan erilaisia patsaita, eri kirjaimia jne. Ryhmät voivat miettiä toisilleen tutustumistehtäviä. Ryhmille annetaan nopeus- ja nokkeluuspisteitä.

4. Arvoituksia

Millä on 21 silmää mutta ei silti näe? [Nopalla](#)

Millä haarukalla ei voi syödä? [Pyörän etuhaarukalla](#)

Minussa ei ole päätä eikä häntää, minut silti näät.

Minua voi pyörittää, mutt' selvitäppä ensin tää:

Mikä olen? [Vanne](#)

Jos murrat minut, en lakkaa toimimasta,

Jos kosketat minua, voit saada minut kiinni,

Jos menetät minut, ei millään ole merkitystä.

Mikä minä olen? [Toivo](#)

Voit nähdä minut, mutta voit nähdä myös lävitseni. Mikä minä olen? [Reikä](#)

Mikä on aina rikki, kun siitä puhutaan? [Hiljaisuus](#)

Mikä menee ympäri maailmaa, mutta pysyy aina kulmassa? [Postimerkki](#)

Kuulit minut ennen,
silti kuulet minut nyt
Lähden pois, kunnes kutsut taas

Mikä olen? [Kaiku](#)

Sanaketju

Ensimmäinen leikkijä sanoo yhdyssanan. Seuraava jatkaa keksimällä uuden yhdyssanan, jonka ensimmäinen osa muodostuu edellisen sanan jälkiosasta. Esim. ”vuosiloma”, ”lomamatka”, ”matkalippu” jne.

Kynä pulloon leikki

Kynä narulla vyötäisille (mieluiten takapuolelle) ja siitä yrittää sihdata tyhjään pulloon. Kilpailijat asettuvat riviin vierekkäin ja ensimmäisenä kynän pulloon saanut on voittaja.

Kimble-mestaruus

Ensin arvoimme pelijärjestyksen ja sen jälkeen voittaja pelasi aina seuraavaa pelaajaa vastaan. Viimeisen pelin voittaja kruunattiin Kimble-mestariksi.

Pantomiimi-arvausleikki

Osanottajat keksivät itse aiheita, joita esitetään pantomiimina yksin tai ryhmänä. Muut yrittävät arvata esityksen aiheen. Aiheena voivat olla esimerkiksi ammatit, eläimet, kuuluisat henkilöt, harrastukset, adjektiivit tai arkielämän sattumukset.

Tulitikunheittokisa

Otetaan joku astia esim. ämpäri, johon yritetään heittää tulitikkuja. Jokainen saa kymmenen tikkua, jotka yrittää saada ämpäriin. Heittomatka on kaksi metriä. Se, joka saa eniten tikkuja ämpäriin on tulitikkumestari.

Säkkijuoksu

Jokainen leikkijä saa säkin. Säkkiin työnnetään jalat ja säkki sidotaan vyötärölle. Leikkijät asettuvat lähtöviivalle ja lähtevät merkistä etenemään. Ensimmäisenä maaliviivan ylittänyt voittaa. Kilpailussa pääsee nopeimmin ja kaatumatta lyhyin askelin juoksemalla tai tasajalkahypyillä. Juoksua vaikeuttaa, jos säkki sidotaan siten, että kädetkin jäävät säkin sisään.

Hassu kävely

Yksi leikkijöistä valitaan johtajaksi ja kaikkien on seurattava häntä sekä matkittava kaikkea, mitä hän tekee. Jokainen leikkijä pääsee vuorollaan johtajaksi. Johtaja voi esimerkiksi taputtaa käsiään, nostaa kädet päänsä päälle, kiertää esteitä, hyppiä jne.

Sokkona pyöritys

Yhden osallistujan silmät sidotaan liinalla ja sen jälkeen toinen osallistuja pyörittää häntä muutaman kerran ympäri paikallaan ja kuljettaa hänet sitten sokkona jonnekin salissa. Sen jälkeen sokko voi arvata, minne hänet on kuljetettu. Yllättävän vaikeaa!

Näyttelyleikki

Osallistujat astuvat riviin ja yksi menee eteen, niin että kaikki näkevät hänet. Edessä oleva näyttelee jotakin asiaa tai esinettä. Toiset matkivat esittäjää ja yrittävät samalla arvata, mitä esitetään. Jokainen käy vuorollaan edessä esittämässä ja muut arvailevat.

Mikä oli leirillä kivointa?

Mikä oli leirillä tylsintä?

Opitko leirillä mitään uutta?

